

Стефанія Пауш

НАУЧКА

ОПОВІДАННЯ
НАРИСИ

В

Н

Стефанія Пауш

НАУЧКА

НАРІСІ З ПІОНЕРСЬКОГО ЖИТТЯ

**ОПОВІДАННЯ
НАРІСИ**

diasporiana.org.ua

р. 1967

THE LESSON

Short Stories of Ukrainian Pioneer Life in Alberta

Travelogue

by

STEPHANIE C. PAUSH

COVER: VASYL NINIOWSKY, M.A.

Published by Stephanie C. Paush

All rights reserved. No parts of this book may be reproduced in any form, except by reviewers for the public press, without permission in writing from the Author. Address for information: Mrs. Stephanie C. Paush, 11023-133 Street, Edmonton, Alberta, Canada.

printed by: alberta printing co., edmonton, alberta

ДОРОГІЙ СЕСТРИ ЕМІЛІ ПРИСВЯЧУЮ!

ПЕРЕДМОВА

Збірка “Научка” ознайомить уважного читача з оригінальним талантом письменниці Стефанії Пауш, яка в своїх повелях, нарисах, біографічних етюдах і подорожніх записках дала реалістичні епізоди з раннього життя українських поселенців в Канаді, цікаві переживання й зауваження під час своїх подорожей по Канаді й США та описала незвичайні зустрічі з відомими українськими письменницями в парадоксальнім американським житті.

Перу Стефанії Пауш властиві такі основні риси: безкомпромісова мораль і глибокий гуманізм в описуванні характерів звичайних людей та їх вчинків, християнський підхід до розуміння життєвих явищ, повна віра в дальший ріст українського суспільного життя на цьому континенті, заклик до читача зрозуміти від’ємні сторони людських відносин і докласти всіх зусиль для того, щоб їх усунути.

Високої майстерності досягає авторка точним спостереженням цікавих деталей, введенням у хід оповідання доречних епізодів та тонких гумористичних проявів, що надають стилю й формі високоякісних рис невідрешленої щирості та повної оригінальності. Стефанія Пауш невідхильно прямує до того, щоб викликати в читача глибокогуманні почуття до повноцінних людей, що опинилися в важких життєвих умовах внаслідок бурхливих історичних подій, що викинули їх за борт звиклого рівня американського життя. Місцями в оповіданні письменниці відчувається відомий у літературі “сміх крізь сльози”, що до глибини зворушує людину.

Мова й стиль письменниці деколи відхиляються від нормативної української мови, але це не зменшує значення літературних творів письменниці. Ці відхилення часто дають глибшу індивідуальну характеристику персонажам і дії твору.

Стефанія Пауш народилася на Буковині в селянській родині Поповичів і в дуже ранньому віці приїхала з батьками до Канади. Перебування між українськими поселенцями в околиці Смокі Лейк, Альберта, дало повну змогу чутливій і сприйнятливій дівчині придивитися до життя цих людей, а пізніше написати низку коротких оповідань з їх щоденного життя-буття. В цьому підході до письменницької творчості криється цінність цієї збірки.

Стефанія Пауш писала поезії в шкільному віці й згодом перейшла на прозу, що дала їй ліпшу можливість розвинути свої літературні здібності. Її короткі оповідання друкувалися в часописі “Український Голос” і в журналі “Промінь”.

Ця збірка дозволить читачам оцінити захоплюючі новели й нариси Канадської письменниці й скерує їх увагу на більшу повість “Анничка”, над якою Стефанія Пауш працює.

Орест Старчук

ПОСЕРЕДНІК

Старий Петро Токар стояв на порозі своєї хати й, прислонивши рукою очі від сонця, дивився як стежечкою почерез овес вертала його жінка від сина до дому. В руках несла величезний вузол і він з цікавістю чекав подивитися що то воно могло там бути. Аж коли вона заперла за собою хвіртку, і вступила на подвір'я, він побачив що це було псятко. Жінка випустила маленького майже під самі ноги старого, сама зібралась вступити до хати, та чоловік заступив її дорогу.

— А то що? — спитав голосно, вказуючи пальцем на пся, що вже бігало мов навіжене до рога хати, а звідтам назад до порога.

— Таке пся, хіба не видиш? — Пройшла попри старого й ввійшла до хати, зсунула хустку з голови на плечі а кінцем запаски почала витирати спітніле чоло.

— Така горяч шо, Господи! Коби хоть тучі де не натягнуло! Токар повільним кроком вступив до хати за жінкою.

— Ти мені скажи водно: нашо тобі того пса?

— Нашо? — спитала здивовано, — Мені його Митрик дав. Воно треба доброго пса на г'аздівстві мати.

— Таке ми масмо пса, ади, Бурко гезди — й він вказав на старого, кудлатого псенька, що лежав на верітці у хоробах за дверми.

— Та хіба він у тебе псє? Й'му вже давно час у землю піти. Ади, на дворі аж любо й'му бути, а він лежить тут, стерво гниле, ледви 'то на двір вітягнеш шоби си провітрив!

В тій хвилі воігло псятко до хати й почало обнюхувати черевики старого.

— Йди, мой, від мене, бо... бо... — хотів сказати що копне його, та не міг ноги підняти — таке воно гарненьке, чорненьке, та так кумедно вже коло старого Бурка звивалося, що па сміх збирало, але Токар від своєї думки не відступав.

— Чи ти знаєш, стара, кільки то він з'їст, заким віросте? Кільки то й'му молока та всячини треба буде? Знаєш? Та ти добре порося відгодуєш тим, тай хосен буде, а з него шо?

— Та хіба Бурко не жере? — обстоювала Токариха.

— Ну, Бурко то шо інакше: він з псясти в нас — і худібку доглядав і хату сокотив і дітей назив; він за ті роки таки заслужив собі на верітку та на мисочку теплої страви. Доків він живе, не хоч тут другого пса видіти!

— А я цього хочу! То мені Митрик дав. Шо я хлощеві скажу, що дідо не хоче й'го псика лестити?

Вона налила в мисочку молока й винесла до хорім. Песюк пострибав зо нею й почав запопадливо хлентати. Скоренько заперла за собою двері й стала перед чоловіком.

— Не хочу я, газдику мій, сварки зчиняти через дурного пса. Гадаєш, що може я Бурка не люблю? Але видиш сам: й'му вже дшн пораховані, а це мале най привикає коло хати... А шо він там таке з'їст — буде свиням та буде й йому. — подивилася з усмішкою чоловікові в очі, — Ти не злосний на мене, га?

Токар здвигнув плечима. — Та шо маю казати — вже с вчинила, то пропало. Але тям си: шоби воно мені понід ноги си не пльонтало, бо буде біда, їй-й, бу-уде!

Другого дня, в неділю, відправи не було в церкві і Токар міг насолодитися найбільшою для нього розкішшю: голитися в неділю рано. Бо коли принадала Служба Божа, тоді він совісно голився в суботу вечером. Був звичайно перетомлений, руки отяжілі від праці, тому збувався цього обов'язку якнайскоріше, сяк-так, щоб тільки неголеному між людей не виходити, бо рано на голення не було часу. Але кожної другої неділі, коли священик відправляв у сусідній громаді, він брався за діло з великим одушевленням.

У цьому дотримувався певної церемонії, від якої рідко відступав. Для свого власного ужитку, він зберігав старий, залізний чайник, якого ніхто інший з родини роками не вживав. Була це перша посудина що Токар купив, приїхавши на "том-стед" до Канади. Купив його в німця в містечку Веґревіл. Тяжкий був чайник, з чорної спіжі й треба було довго начекатись заким в ньому вода закипіла, але раз загрівшись, то й довго гаряч тримав. Токариха від того часу чи не третій раз чайник новий купила — а всі легенькі, файні, поливані на синьо, а старий таки свого тримав для себе.

— З тим чайником, бігме, колис калітво буде, — пророкувала Токариха, — колис як си урве, то ти або руки попарит, або ноги. Та же вода та сама, у воднім чи другім... Вікінь 'го, чоловіче... вікінь, заким я си узлошу тай сама вікіну!...

Та старий й слухати не хотів жіночої ради — шо там баба знає!

За давнім звичасм, Токар налив чайник зимною водою і поставив на кухню щоб закипіла. Ще й сухеньких дровець підкинув, щоб вогонь краще горів. Заким вода грілася, він робив потрібні приготування: гострив бритву на паску, ставив на стіл малу миску, спорий кусень паперу, в якого витирав бритву, старе горнятко з милом, а також і кругле дзеркало, що само стояло на дротяній підніжці. Це дзеркало подарував йому старший син —десь його в місті для тата купив. З одного боку

воно було звичайненьке собі, а з другого, побільшувало все у двох. Для Токаря великою радістю було дивитися на своє побільшене обличчя й старанно виголювати кожний волосок. Підголювшись, любив “дрочити” жінку, — Ану, стара, ходи най сю до тебе притулю! Такий сми гладенький, як дитина! — Часами, коли вона була близько, він таки хапав її в тісні обійми, водив своїм виголеним лицем по жінчиному, з веселим реготом, а вона, відштовхуючись, також сміялася. — А що? — чванився. — Видиш шом гладшій як ти! Ая, бо ти си не голиш!

Вода почала кипіти й Токар помаленько підніс чайник щоб налити собі киятку в миску. І цього ранку чуть що не сповнилось пророцтво Токарихи. Коли старий підніс паруючий чайник, одно вушко, до якого була причеплена ручка куснем дроту, обірвалося, чайник перехилився на бік і кипуча вода, з шипінням, полилася по кухні. В гору бухнули сірі клуби пари. В мить Токар випустив чайника і вхопив рушника щоб витирти понарену руку. З досади й болю заляв чайникові і цілому світу.

— А видиш! А видиш! А я шо казала? — Токариха оглянула, червоні плями, намастила грубо песоленным смальцем, щоб піхурів не було й завинула чистеньким платком.

— Нічо’ не буде — прісхне. Йй добре ще, шо ліва рука а не права. Маш, чоловіче, щастя від Бога шо не гірше. Може те пер то чудо гет вікінеш!

Нагріла води у своїому чайнику й сама налила йому до миски. Підголювшись, Токар розглянув ушкоджене місце на чайнику й побачив що вдалося б його направити. Шкода викидати! Він взяв двоцалевий цвях, обвив його гнучким дротом, всунув до середини чайника, так що оба кінці дрота пролізли почерез діру, де прорвалося вушко. Накрутив їх тісно довкола вушка і — чайник знова став спосібним до ужитку. Токариха, побачивши його винахід, аж руками сізсеснула.

— Ну, вжем не одно дуренство у своєму життю виділа, але такого другого тумана як ти, відай на цілому світі нема!

Упоравшись на господарстві, одягнулися обоє “по с’ятонному”, мали їхати до Токарихи брата на поправний по весіллі, що відбулося натижні. Йй тут знова стрінула старого нова біда. Перед самим віздом, він пішов інше до кухні щоб витерти черевики що запорошилися коли він запрягав коні в стайні. На те ввійшла Токариха, перев’язуючи голову новою, квітчастою хусткою.

— Петре, — почала, з відтинком жалю в голосі, — чи ти видів жінок на весілю минувшої неділі?

— Таж ем видів, ще маю вочі. — Йй, ніби, передчуваючи чогось зловісного, додав: — Або шо?

— А ти видів які файні капелюхи декотрі мали?

— А мені що до чийхос капелюхів? А най собі й роги по-вісаджуют на голови, ...Мають гроші на вітришки, най пускають!

— А ти що про капелюхи думаєш?

Токар подивився з підозрінням на жінку. — Й чого то ти якраз сьогодні до мене з якимис капелюхами си причинила? Чи я мало маю своїй грижі, та ти мене гризем? Та ще за таке пусте?

Токариха приступила близько до чоловіка й по хвилі ти-хенько промовила, — Петре!

— Що?

— Петре, ...знаєш, ми вчера з Вероньков до Мельника до штору зайшли... вона собі полотно на спідницю купила, ...а він такі файні капелюхи має, — ...Токар дивився на жінку, мов у-шам своїм не вірив, а вона скоріше далі сипала словами, — А там оден такий файний, що їй-їй ...з чорної соломи, й віночок з синіх квіточок має...

— Жінко! — крикнув Токар, — тобі до капелюха? Таж у тебе сива голова ...таж у тебе вонукн є... Ти здуріла на старість, чи шо?

— То ти мені жалуєш...

Токар її перебив. — Ніколи м не жалував грошей на уб-рання, коли м їх мав, ні тобі ні дітим, але на капелюх, бігме, не дам!

Токариха зашарілася. — То я в тебе гірша від люцьких жі-нок? То другим можна, а я в тебе навіть капелюха не варта?

Токар відступив на крок від жінки й підніс палець в гору.

— Катріно! Як я в тебе ґазда, як ти ня шануєш, то ти та-ких дурниць не буден мені більше вогорити. Скажи но, маси ти мене за ґазду, чи не?

Токарніс потекли сльози по лиці, але не відповідала.

— Ну, ...Вогори! ...ґазда, я?

Довга хвиля мовчанки.

Головами на порозі лежали Бурко й малий песок. Токар звернувся до них.

— Бурку! — закликав різько, — скажи ти, чи я в тебе ґазда чи не?

Старий песенько, почувши що до нього говорить господар, замотав хвостом по долівці.

— Ну, а шо ти скажеш, стара?

— Добре шо ти хоть у собаки ґаздов!

Токар скипів гнівом. Придавленим голосом загудів:

— Цего вже мені за багато! І с'ятий би з таков жінков не вітримав! То я в тебе псячий ґазда? Га? То мене діти й люди шануют, а ти шо? Через дурний капелюх? Так запамнятай, жін-

ко, моє посiднє слово, ...посiднє слово, кажу тобі! Докiв ти менi не скажеш що я в тебе газда, докiв я до тебе ані словом си не обiзву! Ані водним словом! Запам'ятай собі!

Токариха схлипала, обтерла рукавом сльози й вийшла з хати. За нею вийшов Токар. Посiдали обоє на "богу" й кiв рушили бiгцем. Мовчки поiхали до брата на поправини.

Вiд того того дня почався в Токарiв певний спосiб життя. Токар, щоб задержати свiй авторiтет, "своє лице" перед жiнкою, не говорив до неї, а вона, почувуючись незаслужено унокореною чоловіком, нiяк не могла себе примусити сказати йому — ти в мене газда!

Однiй тiльки своїй старшiй сестрi, Саветi, пробувала пояснити свою постанову.

— Та же він знає, що 'го люблю та шаную як свого газду! Чого си вчiнив шоби йому ще казати? Таке тiльки м лiт прожили разом, дiтей подружили й вонукiв си дочiкали, а він від мене таке дурне вимагає! Ади, ...всьо на свiтi 'му скажу, що хоче скажу, але — ти мiй газда! — то вже нiяк не вiмовлю ...ну, нiяк. Хоче, най си гнiває, най не вогорит, а я не можу й кiнець...

Савета похитала головою й сказала своє "слово".

— А я тобі скажу що з цього буде, Катринко! Ти ще так файно 'го газдов назвеш, так файно до него завогорини, що си не спам'ятаєш! Будеш видiти. Знаєш, ...Бог дав чоловікови вострий розум, бо він мусит довгi думки думати, а у жiнки май м'яке тiло як у чоловіка, таї розум дав їй Бог м'якший як у чоловіка. Жiнка не може такої мощної думки продумати як чоловік, вона не має до того 'способлення...

— Ну, й що?...

— Шо? А то: Жiнка мусит борзенько думати — й до чоловіка слухати, й дiти фричити й думати як то ряд у домі дати — всьо на купу! На це вона й жiнка. Тому вона ні гнiву ні злості не може довго вiтримати...

Токариха перебила її:

— Оого-го! А я не з тих! Ади, ану най си простре перед о мною, я й'му того слова не скажу — ой, не я!

Савета глибоко здихнула й похитала головою.

— Ей, небого, небого! Таки скажеш. Прийде та година, прийде та хвилинка, ... таї скажеш!

Буває воно всяко, й мiж найкращими подружжями, можна там один день, два днi, з рiзних причин, не вiдзиватися одне до одного, але самi вимоги життя й почування серця не витримують довшої мовчанки. Одно чи друге з супруг заговорить ласкавим словом, появиться на устах тремтяча усмiшка, стрiнуться

очі теплим поглядом і — гнів або непорозуміння розстане, проминає, забувається. В Токарів, перший раз в їхньому житті, до такого перемиріння таки не приходило. Найгірше відчував це сам Токар — будучи вдачею приязним і говірким, він ніколи не брався за найменшу роботу на господарстві, не порадившись перше з жінкою. Тепер ходив по подвірі, по фармі, наче по чужому полі, не знаючи до чого братися, до чого рук прикласти. Пробував кілька разів “щудлочку” писати жінці — підсував напірець її майже в руки, та вона й виду не давала що його бачить. Пізніше, Токар бачив свої “писання” викинутих між дровами, але відповіді на них не було. Аж десь на третій день він попав на спасенну розв'язку в цьому невідрадному положенні.

Закінчили обос обідати, а Токар ще сидів коло стола й докурював напіроса. Коло порога стояли обидва пси й жадібними очима дивилися на своїх господарів. Мабуть голодні були. Токар вніс їхню миску, накринив туди черстова хліба, докинув залишки з обіду, полив все молоком і відніс собакам до хормів. Стоючи коло порога, він голосно промовив:

— Бурку, а скажи ти своїй пані, що я муся йти за ліском фенц направити. Два дроти висят, то кетрає худобинка сусідови в овес залізи або си покалічит.

Токариха відразу відповіла. — Скажи, Бурку, своему панови, най він йде собі до своїй роботі, а я зарі йду до міста, бо треба мила й нафти до хати кунити.

Не було між ними, з цього часу, ніколи тих довгих, приязних розмов, чи нарад, що бувають часто між членами родини, бо ж Бурко цього б не розумів, але для щоденних, практичних потреб, його посередництво задоволяло обоїх. Прийшов час і старий Бурко заснув на віки, мале пєся виросло на старого Бурка, а Токарі далі придержувалися цієї взаїмної форми комунікації. Навіть не потрібно було мати Бурка при хаті, він міг собі вганяти десь по фармі, за своїми інтересами, а їм досить було спізнати його імено коли робили якусь заяву або ділились вісткою. Ніколи не уявляли собі як то дивно пераз ці розмови звучали:

— Скажи, Бурку, старій, що так ня нога болит, що стати на ню не можу!

— Скажи, Бурку, старому, най но сяде гезде на крісло, а я й'му вімастю “шпілером” зболене.

Або коли трапилися цікаві події:

— Бурку, скажи своему газдови що Веронька у злогах — знов сина має, ...То йду до неї на два дни, шоби з малими побути, бо що тот її Штефан з ними сам удіє?

А відповідь була:

— Скажи но, Бурку, своїй газдині, що я запряжу коні тай їй повезу. Де буде три милі пішки тьопати. Тай скажи шо поїдемо перше до міста, треба шос на родини взяти.

Сини татові деколи легенько докоряли за його впертість, та старий ї слухати не хотів про якусь там “злагоду”. А доньки не раз аж сизакували.

— То сміх і сором перед людьми, — у сльозах лепетали, — такі сти поважні газди в громаді, таких файних дітей у людей вивели, волуків си дочікали, а на старі літа буркаєте між собов!

Одного разу, Веронька, наймолодша, навіть перед татом на коліна внала і, з ревним голосінням та гіркими сльозами, молила батька щоб забув за якуст там “омразу” та помирився з мамою. На всякі моління ї просьби дітей, Токар мав одну відповідь:

— Мама знає шом сказав. Від свого слова не відступлю!

За те мамі діти ніколи не відважились докоряти — остренька була вона в них на язик — “ліпше не зачіпати!”

Однак, коли до них заходили сусіди чи гості, або коли обое побували по гостинах, ніхто ніколи про Бурку не чув. Там посередником були люди, а говорити прямо одно до одного, в товаристві не було потреби. Майже не було випадку, щоб хтось заштив їх отверто про цей дивний спосіб порозумівання, хоч всі про це знали, а часто ї жарти строїли за плечима старих. Якось не було відваги снитати їх так “до вочей”. Зрештою, кожний мав досить своїх клопотів, — ще буде си чужим гризти? А вони шо малі ...вже мають свій розум! — Ї хто його знає, як довго ця ситуація була б продовжалася, коли б не випадок, ї то з чайником старого.

Була неділя; Служба Божа не відправлялася. Старий Токар поставив тяжкий чайник з водою на кухню, підкинув дровець, і далі робив приготування до голення. Вода закипіла ї він повільно почав підносити чайник щоб занести його до миски. Та — всьому на світі приходить кінець, а сьогодні прийшла остання година ї чайникові. Дріт, яким старий привязав ручку до вушка, перед п'ятьма роками, нарешті перелала ржа і він розірвався. Чайник перехилився, а кипуча вода полилася старому по штапах і черевиках. Ноги посовгнулися по мокрій долівці, і старий гримнув собою до підлоги. Головою вдарив об ногу від стола ї лежав непритомний, нерухомий.

Токариха, побачивши нещастя, припала до чоловіка, намагаючись піднести його, та сили в неї не було. почала затирати руками ї голосно заводити.

— Газдоньку мій золотий, паноньку мій гречний! І щож я маю тепер робити з тобов? Обізвися до мене, мій газдо, хоть водним словечком та си обізви!...

Токар отворив очі й подивився на жінку. Токариха, побачивши що він опритомнів, вхопила чоловіка за обі руки й змагалася підвести його. Токар, постогнуючи, підвівся настільки що сидів. Очей з жінки не зводив.

— Ну, стара, аж тепер ти до розуму прийшла! Аж тепер я в тебе газда! Тепер ти вже знаєш, що то чоловік значит!

Токариха, з радості, витирала сльози й крізь плач говорила.

— Ї-й, вайльо, старий! Та ти завше в мене був газдов! Та не сиди там, на мокрім, але вставай най си на ноги подивлю, дес їх може добре понарив.

Тримаючись стола лівою рукою, а правою опираючись об жінчині руки, Токар помалу підвівся на ноги. Болю в них не відчував. Оглядаючи показали що грубі “оберголеп” води не пропустили, шкіряні черевки захистили ноги, а найбільше ушкодження була гуля на голові, від удару до стола.

— Ну, слава Богу, що не гірше. А тот чайник най йде вже на смітник. Агі! Бувшим каліцтво через него понацив! — заявив Токар.

Заким стара витирала підлогу стиркою, Токар пішов до другої кімнати передягнувшись в сухий одяг. Впоравшись з цим ділом, він став перед образами й тричі перехрестився. Потім вправ на коліна й щиро молився-сповідався:

— Боже, так не легко на душі тепер, так не легко, гей бим умирати мав! Дякую Тобі, Царю Небесний, що не во гніві зо старов пімру, не во гніві! Ти їй не памнятай цих років, Боже, ...то я, калывін, цему винен: я ж газда! Я мудріший за неї! Вона, бідна, за цес час доста си натерпіла!

Став на ноги, дивно й глибоко заспокошений. Перехрестився й повернувся до кухні.

— Знаєш шо, жінко, ану поїдемо до Єленки на родини. Її маленькому дес місяць добігає, а ми, ніби якіс велебні прадіди, тай ще сми 'то їй не виділи. Шо ти кажеш?

— Най буде, — погодилася стара, — ти їди запряжи коні, а я за той час си злагоджу. — Почала надумуватися. — Возьму її сира й сметани, ...а ти там якийсь куря злапай у курнику, ...тай свіжого хліба, а може й солонини трохи... Ті міщани завше голодні, шоби їм не принести, то си дуже тішут.

— А для дитинки шос мавш?

— У скрині шос си знайде: а я від чого газдиня? За третим правнуком вже м си навчила.

Токар помалу пустився виходити на двір, до коней. На порозі став, ніби щось собі пригадав. Розніжений, розчулений перемирненням, повернувся до жінки:

— Чуєш, стара, ти знаєш нім вчора телята продав?

Знаю, та жес четверо повіз. Або що?

— Та-а, ...більше дістав см, як си сподівав...

— Ну-у...

— Та-а, ...от, гадаю си... — помаленько витягнув з кишені нулярне, виймив паперовий гріш і положив на стіл перед жінку.

— На, маєш п'ятку на капелюх! Може фанішцов станеш, бо така є вже счорніла, но як вийдеш на грядки, то всіх воробців пуджаш! Та не пускай па то всі гроші, чуєш? ...Може там якийс за два, три доляри, не більше...

Токариха сиритно вхопила п'ятку, зав'язала тісенько в куток хустини й сховала до кишені в зашасці.

— А я тобі щос скажу, старий, па розум ти скажу: я ніколи не хотіла капелюха, ...не так шо бим 'го на своїй голві носила ...не! Я лиш водно хотіла: щобис ми не боронив капелюха купити, як бим так була аж дуже собі хотіла 'го купити... ти розумієш, шо я оце кажу? ...Ти лиш си придиви — мені капелюх ні до лица, ні до чупру не паєєс. А я у фустці ціле життя ходила, тай у фустці ня поховают!

Старий розвів безрадно руками й вийшов на двір.

— Йй-й, Госноди, ...щос мені віглядає шо я за це гріху не буду мати... Ти йй розумієш, Боже, а я ніяк не розумію... Ади, капелюха не хоче, й не хотіла, каже, ...але п'ятку стиснула. Оце тобі, мой, штука, ...оце розум...

Поглянув вгору на синє небо і знизив плечима.

— Бігме, таки не розумію!...

СВІТЛО НА ХРЕСТІ

(Нарис з піонерського життя).

Повернула Єленка додому при кінці березня, з далекого Торонто. Іван помер після Нового Року, та в неї тоді грошей не було, а до того й Тарасик захворів, так що два місяці проминули заки могла вона приготувитися до від'їзду, а батько прислав її гроші на подорож.

Повернулася, до крайности виснажена фізично й духово, та під теплою опікою батьків, почала відживати, а в її глибокому та притаєному здивуванні, вона відчула, що знова повертав її давній настрій веселості й добродушності. Єленка переживала глибоку душевну боротьбу. Хоч як намагалася думати й тужити по покійному Іванові, то доводилось дуже тяжко виявляти навіть вид засмученої, горем прибитої вдовички, коли до хати приходили цікаві сусіди, чи брати й сестра. Єленка була наймолодша в родині, вищезена й викохана, мов яка царівна, а тут така біда “на ню внала!”

Сама себе в душі картала й собі вияснявала цей незрозумілий брак жалюнів у серці: Іван же так довго, довго хворів, ...а за той час вона помалу перетворилась у задубілу істоту, яка, здавалось, не могла відчувати ні болю, ні жалю, ні радості, ні навіть любови до маленького сінка, ...ніч і день, ...день і ніч, ...місяць за місяцем, коло немічного паралітика, без гроша, на “реліфі”, — вся родина в далекій Альберті, сотки, сотки миль від неї, ...аж здригнулася на саму згадку... І де ж то в неї було стільки сили й терпеливості все те пережити! ...А може то був тільки поганий, жорстокий сон! ...Та, ні ...ось у неї маленький Тарасик!

Краще вже було пригадувати перші безжурні, веселі роки їхнього подружжя, коли вони з Іваном не знали ні хвилини турботи, коли не хотілося вірити що в світі є трагедії, біда й — смерть. А коли народився сніок, чаша щастя наповнилася до верхка! І всього три роки... А може то ці ясні, безжурні роки щастя були тільки любий, радісний сон? Та, ні... ось у неї маленький Тарасик!...

У найближчу неділю після повороту, Єленка поїхала з батьком до церкви. Забрали з собою теж Тарасика, а для нього було великою втіхою сидіти коло діда й поганяти коней.

З тугою й великим ожиданням Єленка чекала цієї хвилини — щоб побачити свій хрестик!

Увійшовши в церкву, її вразила несподівана картина: замість давнього, який знала все своє життя, стояв новий, золотом оздоблений іконостас.

— Тату! — прошептала після Отченашу, — хрестика нема!

— Хрестика? — запитав батько здивовано. — О-о, о, ...Та ж я тобі писав що ми новий іконостас будуємо, хіба ж ти забула?

О, так! Уже собі пригадала; батько дійсно писав до неї, але то було так давно — коли Іван був дуже хворий — хіба ж це “було її в голові тоді?”

Єленка закрила лице долонями й тихо заплакала...

Пригадалися їй літа дитинства і церковні відправи в церквочці що-третьої неділі. Єленка любила старий іконостас, а хрестик над діаконськими дверми, залишився символом віри й надії в її жіночій душі.

Цей іконостас був роботи місцевого майстра, Митра Спнюка, витесаний з доморобних дощок, золочений золотою фарбою, з образами чотирьох Євангелістів та з великими китицями сніжного винограду на райських дверях.

Верх іконостаса, над самими дверми, був вирізблений у формі півкруга, з двома дещо меншими півкругами по обох боках, а нижче цих, ще два менчі півкруги. Кожний півкруг мав на верху подовгасту золоту кулю а на ній маленький, золотий трираменний хрестик. з правого боку, був вищуплений “на волосок” дальше як інші, так що світло з свічок, чи з “наука”, чи навіть у день від сонця, освітлювало його, й він сяяв тенлим, мерехтливим сяйвом, коли інші хрестики завжди були в тіні.

Єленка, бувало, й очей не зводила з цього хрестика. От, сидить, притулившись до рам'я матері, дивиться на хрестик і надивитися не може, хіба, що часом засне. З Єленкою не було клопоту в церкві; нераз їдучи додому, дісталася когось із братів, а деколи й сестрі Марії за те, що не захувувалися примірно в часі відправи.

— Мой, урвителью, один з другим, — каже батько, — та дивиси, оце мале, — вказуючи на Єленку, — то сидит що й не знаєш що воно є, а вам так якби хто цьвахів у п'яти набив! Чекай, чекай, мой, буде тобі дома!

Але приїхавши додому, тато ніби забував про погрозу, бо в неділю “таким си не годит дітей карати!”

Єленку манив хрестик навіть тоді, коли вона виросла на гарну “дівочку” й коло мами не сиділа. Стоячи з дівчатами в церкві вона не хіхікалась і не перешіптувалась з подругами,

як це робили інші. Подивиться вишком на хрестик і навіть у бік не погляне. Єленці байдуже було, чи хрестика бачили інші чи ні.

Діждалася Єленка найщасливішого дня й стала з Іваном до шлюбу перед іконостасом. І тоді підвела цона очі вгору, а хрестик не то що сяяв, він прямо мерехтів в яєному сонячному промінні! Не було видно раменят хрестика, тільки одне тремтjące кільце світла! І здавалось Єленці, що це хрестик радіє разом з нею в її щасті, благословить її на пове життя, на далеку дорогу...

В повороті додому з Торонта, вона собі все знова пригадала.

— Побачу свій хрестик, ...помолюся й може ця туга, цей гіркий біль, відстане в моїй душі...

А хрестика нема!...

На тому тижні почалися приготування до Великодня. Мама журилася:

— Таке три тижні так збіджут, що й не знати коли, а тут чоботи, що не знати до чого рук прикласти!

Єленка радо помагала мамі в хаті, а тато, жаліючи Єленку, приносив дров та води в хату, хоч праці на подвір'ї було аж гей! Приготовляючись до Великодня, закололи свиню, паробили стоси ковбас, приготували шинки, спорі куски солонини, й все це м'ясиво тато завіз до дідуся Сафрона щоб у димі завудити, бо в него була стара, соломною пошита хата. Та ж прийдуть три сини й дочка, кожне з родиною, до батьків на Великдень, а може й добрі люди в гості зайдуть, — треба з чимось "си показати!" Прийшла сестра Марія й дві приятельки Єленки і через два вечори всі писали писанки. Марія, будучи в Едмонтоні, купила найновіші краски та взори, а брат Петро виробив "такі файні" кистки, що пиши ними куди хочеш: і зистки, і рибки, і сорок клинців... Писанки вийшли чудово, хоч на виставу давай!

Погода була холоднувата, але мама таки вибілила хату, новинирала фіранки з вікон і перечистила всі шафи. Єленка пошила собі нову темну суконку, а Тараскові нові штанята й плащик.

Послідного тижня мама напекла повне корито пасочок, кілька більших пасок і бабок, та закрасила гори "галунок", в чому помагав її Тарасик. Він легенько кидав зварені яйця в бляшанки, кожна з іншою краскою й тішився коли їх звідти виймали закрашених на червоно, зелено або жовто. Бабуня пояснила йому, що пасочку й галунку треба дати кожній дитинці в церкві на Великдень, а найбільше бідним дітям, а старшим людям давалося писанку й пасочку в пам'ять померлих у родині "за поману". В четвер раненько спекла мама Великодню паску.

Родина Касенків строго зберігала всі закони Великого Посту. Коли були ще діти вдома, батько читав їм історію про страсти, роз'являв їй воскресіння Христа, з старої, грубої Євангелії; навчав воскресних пісень, розповідав про давні Великодні звичаї, які запам'ятав ще з рідного села, з Буковини. Радів, що його сини та дочка виховували теж і своїх дітей в традиційній вірі та вчили любити й шанувати свою рідну прадідівську Пріа-вославну Церкву.

В часі перед сповіддю, в домі відбувалися родинні церемонії: Приходили сини, дочка і всі внуки щоб попроситися з батьками. Це була картина покаєння, що до глибини зворушувала душу. Приступав син чи внук, цілував стареньких у руку і з глибокою покірною просив:

- - Простіт мені, тату-мамо, шом вам якеє зло вчинив!

- - Най тобі, синку, Бог простит!

— Другий раз!

— Третий раз!

Прощалися батьки з кожною дитиною.

— Шом тобі зло вчинив, прости мені!

- - Най вам Бог простит!

Вони обнімалися з сльозми в очах і цілувалися трічі.

Прощалися з дальшою родиною, з сусідами, бо треба ж з чистою совістю приступити до святого причастя — "законити". До першої для нього сповіді, взяла бабуса малого Тарасика.

Тільки одна Єленка не пішла. Мимо прохань і погроз батьків, братів та сліз сестри, вона вперто стояла проти всіх.

— Кажу вам, не можу йти до сповіді, ну, ніяк не можу, ... А чому, цього пояснити не могла, або не хотіла.

--- Бійся Бога, дитино! Та це ж гріх непокаяний! І як же ти зможеш у церкві вислухати "Христос Воскрес"? Як ти возьмеш с'яченої паски до рота? Та що люди скажуть? Бігме, кара Божя на нас! І за що? Таже тато такий побожний, та він за церкву душу даєби, а ти до сповіді не хочеш піти? А може, — тут мама приступила й подивилася жалісними очима на свою непокірну дочку, — може це ти, прости Господи, маєш такий тяжкий гріх на сумлінню, що не можеш го сказати?!

Кожного дня, майже через два тижні, Єленка слухала благання матері, бачила гіркі переживання батька, але не могла себе примусити зволити їх волю; хоч як прикро їй болуче це доводилося; хоч у душі страшно було від власної постанови; хоч відчувала страх перед думкою що поповняла тяжкий, непростимий гріх. Чи була б дотримала цього до останку, трудно вгадати, бо виручив її з прикрого положення дідуньо Сафрон.

Він її ні просив, ні картав. Дивився на неї старечими, мудрими очима, пригорнув до себе й стиха промовив:

— Ти си, донько, не гризи! Бог має Свій порядок. Ти збираєш тай поїдеши з дідом. Підем до панотца, він тобі порадит. Ану ко, підемо, дитинко, підемо!

Отець Думанський попросив гостю до своєї невеличкої бібліотечки що служила йому за канцелярію.

— Сідай, Єленко! — сказав отець, вказуючи на крісло. — Не бануй, що я не мав нагоди бути в вас і з тобою поговорити, та тепер такий час перед Великоднем, що мушу до громадах їздити, бо сповідь, — але ти це й сама знаєш...

— Знаю, отче, — перебила йому Єленка, — тому відразу приступаю до діла, щоб не гаяти часу: Мама і тато говорили Вам про мене — ніби то мене хтось наврочив, або в голові мені поміналось, а я Вам одверто скажу: в мене є два великі гріхи, що мучать мене, спокою не дають мені...

Отець дивився на неї ласкавими очима й не перебивав. Хай виговориться, подумав, легше на душі стане.

— В мене є великий гнів і жаль, — продовжала Єленка, — до Іванихи Салахової: вона мене так образила й зневажила, як ще ніхто в світі. — Дрижачі, тендітні пальці нервово м'яли хусточку а затиснені уста свідчили про глибокий внутрішній розстрій, що доводив молоду жінку до крайности рівноваги.

— А друге, ...друге, — тут голос Єленки затремтів і вона затулила на мить уста долонею, але по хвилі перемогла себе й спинала так скоро словами, наче боялася, що коли б перестала, так вже й не вимовила б їх.

— Я мушу, кажу Вам, отче, мушу виїхати звідси, зараз по Великодні, й я нікому не можу цього сказати, ...ні татові, ні мамі, ...нікому! Ну — якже мені до сповіди йти? Як? Скажіть мені, отче?

Виливши свій біль на "денне світло", вона гляділа на священника ніби півзлісно, ніби півзухвало, очікуючи його заперечення чи слушність душевної настанови.

Отець Думанський хвилинку дивився спочутливо й тихим голосом запитав:

— Оба ці "гріхи", як ти кажеш, є пов'язані з собою, так?

Питання заскочило Єленку. — Та, ...може й так, ...ні, так, бо коли б не Салахова, то я не мала б і думки забіратися здому...

— Можеш сказати чому? — запитав отець здивовано.

— А тому, що я нічого не маю, жити мушу на ласці батьків. А всі ви тут думаете: бідне звідси поїхало, а ще бідніше приїхало...

— Ну, й що...

Єленка насторожено перебила. — От, першої неділі виходжу з татом і Тарасиком з церкви — надворі народу вже повно стоїть, аж тут як не візьметься звідкись наша Салахова, та давай надо мною киснути та стогнати: — Ай, вайльо, вайльо, бідна ти, сараку! Та ще й то мале сиротятко буде си коло тебе валати!

Я стою як дурна й рушитися не можу, а язик як колода! А вона ніби аж заходиться від жалю. Може думає, що я її підстаркуватого Федірця захочу! ...І весь час, отче, плеще своїм язиком, плеще... А після, нащупує пальцями рукав мого плаща, потирає сукно, щоб ото показати людям яка то я бідна! Вже самі пальці її говорили: -- Дивіть, дивіть, люди! Та воно ж таке нещасне, непотрібне! Я, то можу собі плаща й за п'ятдесяточку купити, а воно, знаєте, може й десяточки вкуні не виділо! —

І ви хотіли б, отче, щоб я тут залишилась! О-о, ніколи! Вона вже й мамі підкидала, щоб то мене з її Федірцем зпарувати, але я, я... щоб він одинокий на світі був — не хочу!

— А куди ж ти, Єленко, думаси вибиратися від нас?

— Ади, того тижня був у нас вуйко Тодер з Едмонтону, з Юстиною, а вона мене так намовляла поїхати до них. Казала, що хоч тепер і криза, то вона таки десь мені роботи пошукає, до жіночого товариства мене зашише, буду там у хорі співати, ...можу в неї мешкати з моїм Тарасиком...

На згадку про сина вона замислилася, та коли отець не відзивався, вона почала знову:

— В Торонті нам не зле було. Иван працював, то й центок був перші три роки. А тоді каліцтво... Иван лежав наче колода аж вісімнадцять місяців... Вісімнадцять місяців, отче, аж страшно подумати! Доглядала я його як малу дитину. Ви ж бачили мене як я повернула додому: худа як тріска, збіджена, виснажена й в двоє згорблена.

Очі Єленки налилися сльозами й вона знову начала пальцями м'яти нервово хустину.

— Й ще одно, отче! Я не знала що я своїй дитині теж і велику кривду вчинила. Я це зрозуміла тоді, коли приїхала додому. Привезли нас тато коло хати, входимо в двері, а Тарасик... голос Єленки затремтів, — а Тарасик черевички скинув, положив їх легенько коло порога й на пальчиках ввійшов до хати... — Вона вибухла плачем, та по хвилині перемогла себе й продовжала: — Тато занесли черевички до хати, взяли Тарасика на коліна й взули його. — Це лиш у Торонто так робиться, — пояснили йому поважно, — тут, у нас можна й в черевичках до хати входити!

Отець дивився ласкаво на заплакану матір.

— Але ж дісталось мені по вечері, коли Тарасик спав! Ой, дісталось! Плакали тато й мама як по мерцеві. — То ти, ка-жуть. — дитину гірше за арештанта мучиш? Таке ти пося при-пни, то воно скавуліти та рватися буде, а це ж дитина, анге-лятко Боже!

— Я мусіла так 'то вчити, мамо! — боронюся я, — Іван був дуже хворий, а такий прикрій, прикрій, як дитина бігала по хаті. Тарасик так навчився, що навіть гелосно не плакав. навіть "маме" не кликав, щоб лиш було тихо й спокійно...

— Єленко, гріх буденн мати за дитину, — каже мама, — таке то два місяці минули відколи Іван помер, а воно ще че-ревичята скидає й на пальчиках, біднятко, ходит!

— А що буде, — запитав священник, — коли ти підеш до роботи, а Тарасика залишиш хочби на ласку Юстини? Вона його дуже скоро навчить знову залишати черевички під дверми.

— Пой, най Бог боронить! Я йому такої прикрості ніколи не зроблю! Ніколи... Але що ж мені тепер робити? І соромно від Салахової та людей, а ще більше дитини нікода...

— Якщо хочеш доброї поради, — сказав отець, — то по-слухай, але рішення залежить від тебе самої: Залишися при батьках, може на рік, на два, а там обставини, при Божій по-мочі, самі укладуться. Твоя дитина - - це тепер піде твоє ро-динне життя. Йї треба тобі хоч на час, батьківської помочі. Твоя родина дуже любить Тарасика, а забравши його від них, ти тільки накоїла б лиха дитині, собі і родині.

— То правда, — погодилася Єленка, — він так за татом взявся, що ні креку не відступить від них.

— І ще одно, — радив отець, — в нашій громаді, як і в інших, сильно розгортається громадське життя; є гарний відділ Союзу Українок Канади, а ти, Єленко, ставши членкою, багато можеш допомогти жінкам; наша молодь у СУМК працює з охо-тою; дівчора ходить до недільної і до української школи; масмо тут усе що й в Едмонтоні знайдеш, тільки що це наше! — отець усміхнувся, — Одним словом, є в нас усе, тільки замало рук до праці. А хор наш — сама ж чула, ...й тут можеш співати.

— Єленко, ти й тут працює дістанеш: у лікарні, на пошті, чи в крамниці. Про це ми подбаємо... Ну, як твоя думка?

Єленка зітхнула й блідо усміхнулася: — Але, ...але, Сала-хова!

— Салахова? — відповів отець, — ну, Боже ж мій І таких Бог на світі тримає! Таку Салахову ти зустрінеш де б ти не пішла. Така вже в них вдача! Вони, як не пальцями, то оком,

або думкою, або й язиком, в кожного будуть “пробувати рукава”! Не одній людині вони влазять у печінки, та хіба ж через них треба зазіратися, утікати? Коли б знати правду, то їх скоріше жаліти треба чим ганити — воно муєть бути прикро дивитися на світ тільки через закраску грошей! Хто зна, може вона й не спосібна відчутти чи розуміти вищих духовних цінностей життя...

Розмова закінчилася. Здавалося що вже й не було про що більше говорити. Єленка відчула в душі підйом, а її обличчя зашвіло блеском заспокоєння. Вона піднялася з крісла. Піднявся і нан отець. Збіраючися до відходу, Єленка глянула ще раз на добродушне обличчя отця й притишеним голосом, але щиро-образами святих, вишиваний обрус на престолі.

— Поговоривши з вами, я відчула що мій біль малий був; мені дуже стидно, отче, що я такими дурницями вас клопотала.

Отець положив руку на рамя Єленки. — Ой, не дурниці, коли людину вбивають! А ти затам собі назавжди одну пораду: в житті воно легше двом тягар перенести як самому!

Єленка усміхнулася. ... У вас, отче, сильні плечі, коли ви половину клопотів громади на них двигаєте! Я вам дуже вдячна за вашу пораду й розраду. Тепер піду до родини попроситися з усіма, а завтра, ...завтра прийду до сповіди!

Церква була старанно й святочно прибранана, до зустрічі великого торжества християнського світу — Воскресіння Божого Сина. Всюди китці барвистих квітів, вишивані рушники над образами святих, вишиваний обрус на престолі.

Великодня відправа починалась опівночі. Церкву освічували мерехтливі свічки, а запах ладану й топленого воску наповняв церкву. Здовж північної стіни стояв довгий стіл накритий білим обрусом, а на столі стояли кошники з свяченим. Акт освячення звичайно відбувався надворі, біля церкви, та тому, що надав дощик, свячення заряджено в середині. В кожному кошку була пахуча паска з свічкою, обкладена шпсакми, ковбасами, хреном, маслом та різними присмаками, заготовлені талановитою рукою української господині. По освяченні, кожен накривав кошник вишиваним рушником.

Єленка стояла біля матері й дивилася на новий іконостас вже без жалю. Тарасик стояв разом з чоловіками, між дідувном і вуйцьом, та все про щось тихенько розпитував.

Уся сповнена душевним настроєм, вслухалась Єленка в Великодню відправу. Хор співав то грімко то притишено воскресні пісні. На мле здивування, Єленка зачула ніжний дитячий голосок.

— Таж це він, її Тарасик, підтягає з усіма “Христос воскрес!” — вона зраділа. Тепла сльоза скотилася по обличчї Єленки й росою перлини зависла на куточку вуст.

На свічнику одна свічечка догоряла... ще блиснула раз і... погасла. Єленка згадувала Івана в душі, а очима шукала крізь сльози свого хрестика. Немає його на новому іконостасі! Немає... за те він назавжди залишився глибоко в її душі, такий осяяний, як пам'ятала його з дитячих літ.

Тарасик поглянув на матір і мило всміхнувся.

— Ай, ти мій золотенький, — подумала Єленка, — рости нам усім на потіху! А колись, ...колись, як ти підростеш, ...я тобі розкажу — про світло на хресті!

ЇЇ СІНКИ ВДОМА

Хата Андрія Макаря, заможного фермера-піонера стояла на десять хвилин ходу від містечка Лужан. Перші поселенці, з туги за рідними полями та садами, серед диких лісів Канади, назвали околицю Лужани, а коли зродилось там містечко, охрестили його тою ж назвою. Кілька років після поселення емігрантів на “гомштадах”, уряд “пустив колію” через ту частину Альберти і залізнична дорога перетяла ферму Макаря майже на двох. За вимірами інженерів, місце на станцію принало таки недалеко від його обійстя. Здавалось, що прямо на очах, по цей бік станції, вирости гарна церковця, Народний Дім, пошта, кузня, скляни, школа а згодом і шпиталь, одним словом вишне містечко! Макар роздіряв частину ферми на лоти і продавав добрим людям на їхні потреби. Хоч і чпслив “по совісті” за землю то все таки “масточок збив”. Побудував хату, велику, простору, на моду міста, кунив кілька штук расової худоби й коней, та став газдою, як казали люди “на цілу губу”. З сусідами та роднюю жив у згоді та злагоді, по Божому, як лицює доброму християнинові, а діток виховували з старою щоб “хоть попри людей були”.

Цього погідного ранку, сидів старий Макар коло стола і камінцем точив ніж для жінки. Захотіла стара молоденького борщу зварити “тай свокою хлопови не даст! - - Ніж, — каже, — тупий, шо й хліба букатки нема чим врубати, не то бурачки січи!” — От, старий сидів собі при столі й повільним рухом руки, водив камінцем по затупленому вістрі ножа.

На ганку радісно заскавулів Бурко, зашкряботів назуриями і бубнив хвостом, наче праником, по долівці. Почувся присемний, басовий голос, у привітанні собачі.

— Гелю, Бурку, й щож ти, ліньоху, робиш сьогодні? - -

Макар старанно обер нил з ножа, легенько положив його на стіл й аж тоді пошкандибав випустити знайомого гостя, шо вже двічі стукотів у двері.

— Добрий ранок! — привітався той з господарем, — й як же тут все коло Вас сьогодні? —

— Добрий ранок! — просимо в хату, просимо, сідайте! — і рукою вказав на крісло коло стола.

До середини ввійшов молодий ще сержант Королівської Кінної Поліції, Джек Мек-Тейл, стрункий, вродливий молодець, зняв капелюха, привітався чемно із старою Макарихою і сів на вказане йому місце. Макариху його прихід занепокоїв: Джек був ровесником і близьким приятелем найстаршого їх сина Ре-

мана й не раз з жінкою гостювали в їхньому домі, але тепер Роман учителював 20 миль від дому, не до нього то Джек зайшов... “мусило щос статися... храни, Боже... може то хлопці знов дес...?”

Та гадки гадками, а тут гість у хаті — треба прийняти. Наставила на кухню чайник з водою на чай, набрала в миску свіжозібраних ягід-сунниць, в другу взяла густої, солодкої сметани, накраяла грубі “букати” біленького, пахучого хліба й тихенько ставила все те на стіл, разом з потрібною посудом. А Джек, що зріє в околицях заселених головно українцями, й думки не мав залишати цей дім без перекуски. Не дався просити, але без премоїї набрав мисочку ягід, поспивав грубо цукром, завершив сметаною і, попиваючи гарячим чаєм, їли та розмовляли по-дружньому з старим Макарем. Старий й не питав чого не він зайшов до них — прийде час, то й сам скаже. Бесіда точилася про справи, що їх обоїх цікавили: про Романа та його родину, про надходлячі вибори, про щогорічний урожай — Джек, з твердим, шкотським акцентом, старий по-своєму, як кавав, “брокен енгліш”. Макар радо був би почаствував гостя чимось “теплішим” як чаєм, (“ади вчора приніс від свата Романчука гальйончик такої, що аж губи линнут!”) та тепер, в добі “цеї дурної прогібіції” й згадувати не було що поліцистові, а то ще в біду понавби хлоп! “Й куди ж тут християнишови здоровому бути? — думав не раз Макар, — коли ті павки й чарчини вішити не дадут?” За те стара не сідала з ними, а гостя доглядала. Була би його поцілувала, так його любила, так його шанувала, але з боязні перед старим не підходила, навіть словом не обізвалась: — “старий, май, си розуміє на політці, старий знає як си по-людськи з гостем обійти!” —

Аж перед самим відходом Джек вияснив Макарам причину його відвідин до них.

— Містер Макар, — почав поважно, — Ви певно дивуетесь чого це я зайшов до Вас. Ну, скажу Вам: хлопці! Знаєте, вже два рази Ви за них платили штраф у корті, ...а третім разом може бути гірше. Суддя Ендерсон дуже строгий чоловік, ...хто його знає...

Старий схилив голову й тупо дивився на підлогу — цього він відразу сподівався! Макариха зложила руки наче до молитви й благаючим поглядом дивилася в заклопотане обличчя есержанта.

— Кращих хлопці в цілій околиці не знайдете, — продовжав щиро, — знаєте, як я сам їх люблю... тому й прийшов просити Вас, як батьків, накажіть їм хай вони, ну, кулаки при собі! Я також з ними поговорю на розум! —

В Луканах храмове свято, або як це звали “храм” святкували в лінії на Петра і Павла. З'їжджалися сюди “свої” з ближчих і дальших околиць, гостились гоїно при розкішних та багатих обідах та вечерах, в домах родини й знайомих. Такі храми-трапези відбувались в кожній громаді в день їхнього патрона, від ранньої весни до пізньої осені — від Юрія до Миколая. Люди сходились, обмінювались вістями з Рідного Краю, обговорювали справи родинного й громадського життя, а найголовніше, мали нагоду на цих сходивих забавитись, набалаткаться і повеселитись, забути на кілька годин щоденні клопоти й недостатки — дати “душі волю!” До дому вертали глибоко одушевлені й вдоволені.

Андрій Макар, як старший брат, пробудився до схід сонця, надів святочний одяг, змовив тричі “Отче Наш” і патіце попрямував до церкви. Повідчиняв всі вікна, побожко поставив свічок на престолі і в жертвениках, приготував ладан до кадильниці. Церква була чистенька аж світилася, пишалася у квітах та вишиваних рушниках над образами, але старий таки обійшов кожний куток й бодай пальцем диткнувся кожного образу, грізним, критичним оком оглянув кожний рушник, кожну квітку, щоб усе було в порядку “як годиться” в Божому Домі. Людей буде багато, багато, а в него Церква має “світитися як зірка в небі”. Коли приїхав отець Лев Косовський, допоміг йому надіти святочні, світлі ризи, й прислужував йому коло престолу.

Після обіду, вся молодь сходилася в Народному Домі на забаву-тапеш. Дівчата рум'яненькі, ясноокі, з довгими косами, прикрашеними барвистими стрічками, у квіточастих суконках: хлопці в біленьких сорочках, “святошних” споднях, а декотрий “шпюрт” собі ще й краватку зашморгнув. З батьків тут майже нікого не було — старші газди воліли поспідіти при чарочці забороненої “самогонки”, при вибагливій перекуєці, у дружній розмові з добрими людьми, чим нудитись по кутках в Народнім Домі та “дивитися як молоді скачут”. Але багато з мамів таки ходили, з цікавості, подивитися як їх донечок хлопці в “данец вібірало”, а в не одної мамі серце надійно тріпотало — “може, Боженьку, й на сватання тут си заведе!” —

Гамір між молоддю помітно притих, ті, що стояли по середній залі, розступились на боки, лишаючи широку дорогу — це прийшов вже славний на цілий кут Митро Олексюк, з своїми музикантами. Не дивлячись ні вліво ні вправо, попрямували всі на сцену і порозсідалися на кріслах. А вже як залоскотав Митро по струнах цимбалів, а Штефан Чибрій потягнув смичком по скрипці, то дух у грудях зовсім занерло, жилки в ногах дрижали, якесь невідоме, тоскне почуття опанувало тілом і ду-

нею — під чаром гарячого темну музики, солодке оп'яніння заморочило ум, наводило самовільне бажання — гуляти... йой, гуляти!...

Перші два, три танці “розводили” старші парубки. Вибірали собі до пари найкращих дівчат і, з голосним “юханням” та заглушуючим тупотом здорових ніг, виводили чабана, рускої або коломийки. Строгий закон не дозволяв “флекевам” та підросткам виходити в коло, аж на це прийшла їхня черга.

За музикантами ввійшли оба молоді Макарі — Василь, стрункий, чорноокий, з замріяним виглядом, вісімнадцятилітній “флекев”, та молодший брат, якого хочая при народженні й охрестили Георгієм, то знаний був як Дода. Русявий, кремезний, як його батько, з синіми, веселими очима, завжди усміхнений і добродушний. З ними прийшли й їх гості — всі хлопці і дівчата яких батьки нирували в домі Макарів.

Як рожа між квітами, як ластівка між пташками, так шишалася між дівчатами вродлива Марціоня, донечка-одиначка Луци Балапа, славною багача з сусідньої громади Прут. Василь прямо гинув з нею погуляти, та доки не прийшла черга на його веретву, мусів терпеливо стояти в куті й жадібними очима слідити як старші парубки нею викручували, в складних кроках танцю. Нічого й нікого він не бачив — тільки її; нічого й нікого не чув, тільки дзвінкий сміх Марціоні, та деяке уриване слово коли вона, мов метелик, пролетіла мимо нього, з своїм товаришем.

Але нарешті таки дочекався... Марціоня... русява... синьоска, струнка як сосна, ...хороша й вередлива як веселка по дощі... Марціоня. ...йой! ...вона вже в його обіймах!...

Та не встиг ще Василь, заморочений від щастя, закрутитись з нею другий раз довкола залі, коли на його рамя, безцеремонно, впала тяжка рука, а грубий голос загудів:

— Мой, це моя дівка! —

Василь і Марціоня стали — перед ними стояв Михайло Равлюк, з Прутів, хлопець як ведмідь тугий, лютий аж чорний, з товстими, масними губами, від якого нудно тхнуло дихом “самогону”. Широкими, волохатими руками, вхопив Марціоню за стан і почав тягнути в танець. Василь, не надумуючись, затиснув п'ястук і тарахнув Михайла по роззявлених губах. Той заревів, випустив дівчину і з кулаками скочив на свого сучерника. Звідкись взявся Дода коло брата й собі замахнув на ворога.

— Хлопці, гов, ади наших бют! — крикнув хтось із прутянин і прискочив боронити “свого”. У миг ока счинилася загальна, безпощадна бійка. Дівчата, з вереском, повилітали на

двір; Воцьо Дубик дупив на сцені у свій бубон, що здавалось дах злетить з Пародного Дому, але не міг заглушити крику розлючених, воюючих парубків. Бились вже на сліпо — ніхто не питав чи то ворог чи то свій — бив де й кого понало: синялись зуби, каналала кров... стогони, гупання, дикі вигуки...

Ціла “війна” не тривала довше як десять хвилини. У дверях показалася урядова постать Джако Мек.Тейна, рознісся різкий приказ: — Галт! —

Битва вмить закінчилась.

На дворі ще й не світало, коли Макар розбудив жінку.

— Вставай но, стара! Треба на фарму їхати. —

Макариха встала, накинула на себе старенький кафтаник, зношену снідницю, перев'язала голову чистою хусткою й пішла рознажити в кухні та зготовити снідання. Знала, йой, знала, чого то їм сьогодні треба на фарму їхати! Сьогодні день корту — стануть хлонці перед судом. Старий загрозив їм “но штрофу не заплатит! Хочете си бити, — кричав, — то ідіт сидіти, якисти дурні! Може там вас розуму навчят!” —

Василь і Дода спали ще солодким сном юнацтва. — Ой, та встануть вони, бідні! Відоют коровку, нагодуют худібку тай кури, впораються коло хати, перед ними шість миль дороги на другу фарму.

На фармі знайшлося багато роботи — коби тільки руки! Це колись буде Василева фарма, “як си ожениш, а Додові буде та на якій тепер сидят”. Старий Макар лагодив дахи на шпихлірі та на стайні, поправляв колючий дріт довкола пасовиьєка, проснався добрих дві години, а далі крутився тут то там, ніяка робота не бралася, аж нудило під серцем, а “того вечера дес нема тай нема!”...

Стара вибілила дві кімнати в хаті, підвела призьбу синькою з ванном і розмалювала над вікнами сині квіти. Ще встигла й бараболю висанати. За весь день старі майже й словом не перекинулись. Коли почало вечоріти, повечеряли дещо, посідали мовчки на віз і мовчки пустились у поворот до дому.

Зо сходу повіяв легенький вітрець, несучи із теплих пілль занах ранньої пшениці та дикої м'ятки, шелестів тихенько листочками придорожніх тополь, нестив ніжно заплакані лица старих. Де-не-де зацвірінькала сонна шташина, далеко, в когось на фармі загавкала собака, замукала корова... а над світом Божим царила глибока, безмежна тишина. Місяць виплив на зоряне небо із-за обрію темного лісу й холодним сяйвом обняв похилі постаті засмучених батьків. Здавалось що навіть коні, й ті відчували їхній біль та горе, бо стунали дорогою помало, помаленько, крок за кроком... крок за кроком... збиваючи легенькі хмарки пилу копитами.

Гурячі сльози котилися по зморщеному лллі матері.

— Йой, сини мої! — ридала душею. — І десь ви тепер? Йой, десь се плакали як маленькі діти. Десь десь місяць дивилися на ваші головки золоті, голубіт вас, та неспит, а Вам воці зацхухні, щоб й рідної мамі он сти не лезали! Не знати, що вам їсти дади? Йой, хлопці, діти мої... Йі чого то вам си бити? І в чого то ви такі прудкі над си вдали? —

Думки в неї роїлися, розшпалюючися, безважно, без толку... не могла ніяк і одної думки ясно продумати, прийти до якогось висновку. Голова боляла, тямала в грудях тиснуло, в горлі давило, дихати не давало.

Подуєть нагадувалося давнє, минуле. — Тресєтє дітєй приїезди на гошпитє з Буховини. Дві доньки... Катрина найстарша... тепер з чоловіком аж у Ванкувері... файний бізнес має зять... четверо в них дітєй — самі хлопці. Не знати чи то й вона буде мати такий клоніт з своїми синами? Солоти їй, Рольке!

(Гандуна в Торонті, за адукагом. Двоє діточок... Далєтє, і-й, далєтє до неї! Ім, старик, нежа шо й думати похити коли тут! Нинє, шо колєть сюди приїдє... Кайє старий шо з Агєрсти до тєй Онтарїї аж нив дорогє до (старого Брєво... далєтє...)

Роман, і-йї, оле дообрий син! На профєсоря війшов, той учит у Лонг-Іейку, файні тропи бєрє, хату своє має... кайє йїму і гарнє си заботає! Йїнка файна та добра... дві дєччинї... ажє мєжє нїкш нє бєдуєт дїтї... мєлодї... шо їм...

— Тагу! — багу молвє-просєв Роман, — не хочу від Вас фарми, не хочу тропєй! Дайтє мєні шєлоу, лшн шєлоу дайтє мєні, тату, а я сам собі й бєз фарми раду дам! — Ой, прєє дурфав у науку! Старий не боронив, нелагдав, навіть зятї помагаєи йїду, тай дивн, а він такі вивчивєи на профєсоря! —

Виринали й інші сюдишнє: — Романовї минуло кайє дванєцять рокїв... Думали, шо вона кайє вийшла з дітєй, а тут їм Бот дав Бєсєлєз... Гогєлоди, шо то за вітєхи було з негєт! Дївчата самї то вїбавили... мамї лшн тєдїн трєба було як слєпєтї дати... А до року зєлєвє звїдєнє і Тога! Вїдїла трохї з мамини, кайє не могла буга, тай зрєблєна на фармї... ажє, Слава Боту, хлопцїв якє ордав, якє золотє вїкохали. Ану, най си хто дружити, в пїлїй єбєлїшї, похвалїт таїкїт рєоботїшнїл, таїкїт дрєшнїл... шоби татє тата й маму пнєчували, якє її синї! Та дє-тє! Аж зєдєїлнї від зєздрєстї другї мамї! А шо вони обє трохї за горлячкєватї, шо водєн за воднїм зарєд си обїзвє, та часєм кєлєгом впрєє... та хєя їх за не карати... за не їх за братї?...

Гвинтула крїзь сльози на місяць і затудила рота догонею, щоб не бєхнєтн влогєє нлєчєд, бо будє старий сварити.

— Ади, най-ко, на яке весілля або забаву підут, так хлопці їх ще файніше як дівчата доглянут — шоби тато і мама не сиділи десь по кутах, але меже людьми... шоби файно віпили, тай голодні не були. А як во заграс Митро на цимбалах, як потягне Штефан по скрипці, то диви, а Дода вже коло неї. — Ану-ко, мамо, вставайте! — кричить, — то ми їм покажемо як то си гуляє! — Та як уфатит її в руки, то гей ніби дівков обертає!

А вона любила гуляти, ой, любила! Ади, ще й тепер, шо вже вонуків куна, а ще її музика душу розбирає — зачує лиш цимбали, так серце горит, кожда жилка дріжить, а ноги то самі дріботят! Але вона лиш з самими порядними газдами гуляє, або десь, коліс, з старим... А най хто докаже, кільки таких синів шоби з мамов гуляли! Василь... тот май встидливий, тот лиш колп-не-коли, але Дода...

І ніколи не казав старий чи любить чи не любить шо син з мамов гуляє, — бадю, сидит тай люльку накає, навіть у той бік си не дивит, але знала вона шо старому любо й мило було видіти шо син маму шанус...

Йой, синку, й тепер місяць на тебе й на твого брата через грати світит! Ще сночи на біленьких подушках спали сти, вкривалши першов з самого гусячого пуху, а шо вам цей ночі по-стелят? —

Не знала, бідна, шо старий, спустивши голову, чуть не між коліна, гіркі думки думав, та шо й йому, горохом, котились сльози по лиці та капали гарячими каплями на поренані руки. В душі картав себе без милосердя:

— От, шкода шо в тебе голова сива, якне такий дурний! Йі шо ти вчинив з своїми синами, га? Ти тато? Аби тобі та неї лице дерли за твою дурну голову! Хлопці маюг тепер плакати в арешті, бо ти лишив їх на поталу чужим? Чи шкода тобі грошей було, чи сорому не маєш, чи розум тобі відобрало?... І як ти си тепер людям в очі подивниш, шое сам, як Кальвін який, своїх дітей запапастив?...

Десь геть зникла та тверда установка шо треба дітей провчити, не показувати себе “миїким” перед ними, шо його аж до тепер піддержувала. Зісталась тільки гірка досада, неясне почуття заподіяної кривди синам і щось, мов страх, перед великим гріхом...

— Ану, котрий газда таких добрих дітей має? Таких чемних, таких працювтих, шоби тата і маму і людей шанували, як мої сини?

Таже тот Равлюк, чортів син, разом з своїм дурним татом, тільки не варта шо воден волос на Додові голові! А він тепер буде си хвалити шо за него обидва Макарі у криміналі сидят.

Будут парубки си з моїх синів насміхати? Боже, Боже, йой, я цього не витримаю! —

Пригадав як то він молодий був. — Мой, та якби мені так був якийс парубок дівку в данці віхонив з рук, то був би він вже своїми ногами по світі не ходив, не то що два зуби загубив!

І піби шо це таке зле хлопці зробили? Набили, бо треба було набити. Воно молоде тай дурне, а вішумит з него дурійка замолоду, та як доросте до років, добрий газда з него буде. Та, ти тепер, старий, нусте думаєш... хоть головов у стіну... запізно-о...

Коні завернули на подвір'я й стали перед стайнею. Бурко скавулів з радості, скакав і крутився коло господарів, коло коней, та ніхто його й слівцем не привітав, ніхто по голові не погласкав...

З вікон хати било світлом аж на квітник — “видно хтос в хаті є”, — подумали старі, але не заходили зразу — треба перше коні розирягти, дати бідній худібоньці їсти, аж тоді до хати.

Увійшовши, побачили своїх трьох синів на лаві коло стола. Всі три встали, а Василь аж загикався: — То. т-т-о Р-ро-ман!...

Старому не треба було казати що тут сталося — він відразу “зрозумів в чому діло!” Ступив три кроки до хлопців і з всієї сили вдарив Романа по лиці. Той, від болю й несподіванки, заточився взад і сів на лавку. Старий, не перериваючи ходу, пішов до другої кімнати, роздягнувся, ліг на ліжко і заснув. За кілька хвилини по хаті рознеслося його сильне, ритмічне хрюпіння.

Аж тоді хлопці почали говорити, один перед одного, пояснюючи мамі, як то Роман не міг витримати, лишив на день школу і приїхав до міста щоб їх викупити. Заплатив на них штроф, а Джек згасьбив їх так, що пріли оба... казав, що такого брата як Романа вони ніяк не вартя. Романові вони мусіли присягнути “шо будут си справували, шо вже битиен ніколи не будут!”

Дода махнув ніби байдужно рукою. — Та хто хоче собі руки ваяти з таким йолопом як Равлюк! Най він скине!..

Макариха слухала, лиш десь не десь легенько кинула слівцем. В глибині душі відчувала солодку полешу й спокій. Хлопців “горячка” вже минула, це вона знала, “шо доки живі будут, доти вже бійки ніколи не заведут”. Серце її раділо, душа співала осанни Всевишньому:

— І-йй, Боженьку, Боже Божий! Який то Бог добрий! бігме, добрий! Йі синки вдома! То нічо' шо старий влушв Романа

по лиску, — таке він їх тато, мусит якеє лице мати перед своїми синами! Хлонці це до-о-бре знають. — вони й'му вібачат!

Тот місяць на небі не світит на них з-за ґратів, але тут, через вікно, де тато і мама є!...

Так роздумувала, раділа синами й подавала їм перекуску на стіл. Руки й ноги в неї, опухлі та тяжкі, прямо бриїли від болю та втоми, але вона цього не відчувала.

Сини мої, сини! Ади як файно сидят коло стола. Жартують собі, здорові, балакают любо, як братчики, як соколики, а-я, а-я! Пють солодку гарбатоньку, заїдаєт сир з сметаною, та свіженький хлібець з маслом... Добрий Бог... добрий... мої сини вдома!...

РОЗДІЛ ІЗ ПОВІСТІ “АННІЧКА”

Було їх четверо, тих перших “апостолів” українського життя в Нагорі: обидва учителі, Василь Чолак і Сидор Карнович, Семен Петренко та Іфтодій Паламар. Хоч сам пенсійменний, Паламар глибоко розумів, що без національної свідомості, на якій можна б будувати своє громадське життя в Канаді його діти і їх діти розійдуться й пропадуть в холодному, чужому морі, не залишивши по собі ні ознаки, ні сліду. В нього, як і в інших переселенців, горіла гаряча любов до землі, на якій працював, обливаючись “десятим потом”, рознирала грудь притасна гордість, що фарма вже його: — “Мой, це мій клантик землі, я тут господар!”

— У Топорівцях то я був руский, — бувало пояснював Паламар. — бо там усі ми були рускі або австрійки. Чи чув я коли про Україну, питаєте? Та чув ем, у Січі та в читальні нераз вогорили, але це мене сп не брало, навіть думати не хотів... Але тут, у цій Канаді, я дивлюся, що мої діти то будуть українці, будуть про своє знати, то й я від них не відступлю!

Багато допомагав їм старий Танаско Карнович, вуйко вчителя Сидора, який, маючи сільську школу, вивчив настільки англійське письмо й мову, що вже мав свій склепок і тримав пошту. Він збудував склеп на розі своєї фарми, на роздоріжжі біля Руско-Православної Церкви, для вигоди фермерів. У цій церкві був він дяком.

— Як уже прийде до нас своя, українська церква, Сидоре, — говорив своєму “непотові”, коли цей ганив вуйка що він “кацап”. — то я таки зараз перейду до неї, ...а так що? Знаєш сам, що без церкви не може народ жити, не може у Бога вірувати. Але поміщи, то поможу тобі, ти лиш кажи чого треба...

Домовився Петренко з батюшкою Сорокою щоб “Апостола” підчас відправ, читати українською мовою. Й пішла слава по цілому куті, що в Нагорі “співають по-нашому”! І чергувалися Апостолом Карнович і Петренко, раз у місяць, коли відправлялася Служба Бога.

— Воно мусить до того прийти, щоб своя церква була, — пророчив Василь Чолак, зібравшись з своїми приятелями в склепі, — не можемо ми нести просвіту в народ, коли церква темна, не своя, коли батюшка служить чужим інтересам, бо його світ не обходить поза те, що охрестить, одружить і похоронить своїх вірних!

— Тай в неділю Службу “відкалатас”! — додав старий Карпенко.

— Кажуть, що в Грін Лейку то “наш” чоловік священником, — сповістив Сидор, — читає наші газети, книжки, а на Службі проповіді дає по-українськи. Думаю котроюсь неділі піти й послухати.

— А я його вже чув! — похвалився Петренко, — та не тільки він проповідує по-нашому, але помагас там уже й читально будувати... От, коли б нам такого, замість кацапа Сороки — що то не можна б було зробити...

— А обидва вони рускі, і Сорока і Зеленко, — дивувався старий Карпович, — а дивіт, що воден робит, а що другий!

— Коли самі не закотимо рукави й не візьмемося до праці, то й найкращий священник не поможе, — заявив Чолак. — Але знову, я не погоджуюся з нашим соціалістом Заревичем, та його поплечники, що вважають, що без релігії, без церкви, народ буде вільний творити власну культуру.

— Правду кажете, — погодився Петренко, — вам церкви своєї треба: розійдеться народ по чужих церквах, прийме чужі релігії, так з тим днем пропаде своя мова, своя культура, пропаде українська душа, ...не буде твердого ґрунту під ногами...

Сидор Карпович встав із скриньки на якій сівів, ходив широкими кроками вздовж і вионерек маленького склену й вимахуючи руками, з боєм душі, голосно закричав:

— Бігме, правда! Подивіться на анґліїців: скільки їх тут у нашій околиці Нагорі? Поліцман, три учителі тай “джеї-пі”, що такєн збирас та суди переводить... Чи є тут анґліїські фармарі? Нема! Чи є анґліїські робітники? Нема! Самий наш непросвітний народ, що в нужді та в біді лієн корчує та землю виробляє. Правда, дали нам школи, бо такій закон канадійський... Але ви подивіться, що майже в кожній околиці є ще й місійна школа, яку утримують методисти.

— Воно піби для сиріт, — сказав Василь Чолак, — але попри нагляд над сиротами та іншими дітьми, ті молоді методистські учительки велику місійну роботу роблять для своєї церкви, для своєї держави... Вони вважають, що ми приїхали сюди мов які дикуни чи нехристи, а їх обов'язком є нас цивілізувати, навчити віри в Бога...

— Ви ж знаєте, — перебив Петренко, — що я цілу зиму вчив Місс Ярвуд говорити по-українськи, — а вона вже сьогодні говорить аж любо їй слухати! — ну, я її розповідав багато й про нашу історію, про нашу Православну Церкву, про князів та гетьманів, а вона слухає, слухає, й одного дня каже: — Значить, містер Петренко, що ваша українська культура й церква тодішня, або й старша, за нашу анґліїську? — Мені здається, що вона не дуже то мені вірила; їх же у Торонті

навчають, що їхати сюди на захід, то те саме, що до Африки або Індії, просвіщати темний народ і християнство нести між поганів, будь вони білі чи чорні.

— От, їдуть вони своїм коником та бодлиною, везуть той органик із собою, та просівають побожні пісні по хатах, — сумовито заявив Сидор Карпович, — та ще й ліки дають хворим, та якусь дранку на плечі, а скільки то бідних дітей та сиріт перетримують і вчать у тій “лішен” школі! І дивіться, що сталося за цих кілька років? Найменше десять родин з-поміж нас повикладали образи зо стіни в хаті, навчилися співати побожних пісеньок, тай стали ревними методистами!

— Та хіба ж можна дивуватися їм? — зашпур Петренко, — а хто ж тим професорькам мав би розказати про нашу церкву? Сорока, батюшка бородатий? Та ж його наші люди не розуміють, не то делікатні англічки... Та й скажіть, що ж він кому скаже, коли сам нічого не знає?

Всі зареготалися з дотену й прикрий настрій децю злагіднів.

— Не можна сказати, — додав Чолак, — що вони не приносять добра нашим людям: ану, скажіть, чи ви колинебудь чули, щоб одна з них строго покарала дитину, чи кому докоряла, чи може кого насильно переконувала, щоб до них пристав? Ніколи! А до слабих їдуть, чи вніч чи вдень, чи сніг чи болото, а чому це роблять — вони й самі напевно не знають.

А я вам скажу, — він підняв руку вгору й говорячи, раз-по-раз наживував пальцем, — у Торонті є великі багатії, які грішми синлять на оцю церковну роботу — це їх тепер коштує немало, бо ж утримати таку місійну школу, хочби в нас, ніяк не можливо за ті марні легити, що наші люди дають за прислуги — але колись, як вже наш народ стане на ноги, збагатіє, тоді їм їхнє повернеться в десятеро, для місії. От, куди вам стежка в горох! А з чим ми підемо між своїх, з чим, я питаю? З голими руками, бідний до жebraка?

— З щирим словом треба ходити, Василю, — заспокоював його Петренко, — зо щирим словом, рідним і теплим... це ж наші люди з крові й кости... Я вірю, сильно вірю в своїх людей; вони тому йдуть до чужих, щоб показатися що й вони люди, бо в нас самих нічого немає тепер. Може дехто й відпаде, але сила таки лишиться при нас.

Подивіться лишень, навіть у цих пущах та дебрах непроглядних, вже світить українське сонечко, маємо свій “Голос”, маємо й книжечку, є надія, що й своя Церква незабаром буде. Тут ні румун, ні австріяк, ні поляк нам не скаже, що свого не можна... тут маємо волю вірити й робити те, що нам добре, ...починаймо, братця, а народ буде з нами!

До трійки приступив старий Танаско Карпович.

— Гречні пани, — почав зворушенням голосом, — я отак слухаю й слухаю вашої бесіди тай мені си на серцю лекше робит. Нас би Бог скарав і дітей наших, якби ми си не показали шо ми є в цій Канаді. Не знаю, чи мос слово буде добре чи не, але сказати своє мую...

— Говоріть, вуйку! — захопив старого Сидор, — добрей ради завжди можна послухати!

— Я міркую так: — продовжував Танаско, — найгірше, шо нас стісняє, то це шо не маємо де си сходити. Ну, прийде шестеро людей до Петренка до хати, найко, десятеро, а де решта? А може й другі хочут “слова” послухати, чи не так?

— Ти, Сімьоне, кажеш, шо ти чув батюшку Зеленка в Грін Лейку? Я й’го также чув, недавно на храму в кума Ніколая... Та ж він наш чоловік, я собі з ним добре побалакав... Та він вокраїнец, сам си признав, тай то правда, він там зачав з людьми Народний Дім будувати; я був би й’го слухав тай слухав, а шо то він мені синаповідав, ...але де то всьо водна голова може запамітати...

Але шом хтів сказати: а якби так ми тут тай собі Народний Дім збудували, га? А в нас є з ким прапувати...

— Та воно, думка в вас, Танаску, якби Сам Бог говорив, — погодився Петренко, — але ж на такий Народний Дім треба грошей, треба й до грошей, а з кого ми візьемо, коли кождий з нас майже голий?

Старий Карпович всіхнувся під вусом, а тасмичний вогник заблестів у веселих очах.

— Шос би я вам сказав, гречні пани, але... — положив палець на затиснені вуста, на знак великого секрету.

Три парі очей дивилися допитливо на старого, а Сидор не витримав і таки запитав:

— Та шо це ви знаєте, вуйку? Кажіть! З нас ні один тут не баба, ляпати язиками не будемо!

Петренко і Чолак погодилися.

— Ну, то слухайте, — старий сів близько Сидора й пояснював, — У мене сьогодні були два інжиніри від Сі-Ен-Аря... ви знаєте, шо ціле літо вештаютея якіє чоловіки по фармах, та шос там міряют та списуют, — ну, сьогодні два якіє старшіі прийшли суди. Ну, так ми собі балу-балу, та слов-по-слову, тай нарешті вони мені кажут:

— Наш губерман хоче пустити колю з Грін Лейку суди через ваше Нагоря, аж до Едмонтону — це має бути північна трика, кажут. А я сиджу та слухаю, не обзиваюси й не пита-

юси... Кажуть, хоть тепер вже другий рік війна йде, то губерман таки дбає про свій нарід у Канаді, а коліи тут треба...

На згадку про війну голос у старого заломився, мабуть болюче нагадував свого Петра та інших хлопців з Нагоря, що пішли добровільцями воювати за короля, за нову батьківщину...

Сидор устав і обняв старого за плечі. — А що далі, вуйку?

По хвилі старий продовжав: — Коли тут пустят колію, не знають, бо війна... але що мені сказали то й вам скажу: купують у мене ту землю, якою буде йти трика через мою фарму! Там з полудневого боку, — тут він взяв кусок паперу й озівець до рук і нарисував плян залізної дороги, — перетнут фарму, так що з східного боку трики лишиться добрий клинець землі, а по ней бік, тут зробив кранку на папері. — отут-о, казали, вже с виміряно на стацію. Тай, на моїй фармі стація буде!

Всі три дивилися на старого з подивом і слова промовити ніхто не міг.

Старий з певним запалом продовжав: — Вогорили мені, по наколи збудують стацію, то піде й містечко: буде файна школа, буде шпиталь, буде кузня, гет, гет, все буде!

Він виптер спітніле чоло рукою й тихо додав:

— У суботу маю їхати до Грін Лейку підписати папері, та може ти поїдеш зо мною, Сидоре?

— Поїду, поїду. — покванно погодився Сидор. — Ну, я дуже тишуся, вуйку, що вам таке щастя! Та напевно й інші фармері своєю найку мусять відпродати Говерманови...

— А якже, а якже казали мені, — кивнув Танаско головою, — але най скінчу шом зачав казати: як буде містечко, то вам таки треба там свого Народного Дому! Я повогорив зо старов і ми таке думасмо: дасмо землю й перший фундамент на Дім; дасмо як на Боже, а решту робіт як самі знасте! — Махнув рукою і сів на стілець.

Сидер розплакався, Петренко і Чозак стискали руку приятелеві, висловлювали найщиріші подяки, а далі засіли обговорювати пляни...

До року стояв готовий Народний Дім ім. Тараса Шевченка — гордість і розсадник українського життя в Нагорі. Починали від представлень, в яких радо відогравали ролі старші й молодші, а не один хлопець чи дівчина навчилися читати по-українськи, хоч би для того, щоб вивчати свої ролі! Знаменито ставили такі штуки як: “Хмара”, “Украдене щастя”, “Безталанна”, “Підгір'яни”, “Ой, не ходи, Грицю”, комедію “Денутати до Відня”, та багато інших. Строго придержувалися постанови, що кожної неділі мусяла бути якась виставка.

Підготовляли й концерти, організували читання книжок не-ділями, сходився народ на освітні вечори, де промовляли обидва учителі або інші промовці, інколи і з дальших сторін. Промови завжди бували довгі й налігі й хоч якими словами не говорили б, якими доріжками не заходили б, то суть була одна: “треба тут нам просвіти, мусимо дітей своїх навчати читати й писати рідним словом, ми є українці, ми є великий, славний народ, ...за нами історія світу, ...тут ми можемо жити!...”

Вліті сходилися хлопці й дівчата потанцювати (дівчата час-то босоніж), під пильним оком дбайливих матерів. Тут “заво-дилися” й романси, що закінчувалися одружінням: тут молодь мала “свій день”...

На проби треба було ходити декому й по три-чотири милі пішки, бо коней таки нікогда було мучити: примірників діставали звичайно по одному — пощо ж грошей витратити на більше число, коли ролі можна було кожному старанно виписати й роз-дати? Одяги були невибагливі, обстановка на сцені примітивна, обмежена до найбільш необхідних потреб, та за те був гарячий запал, розпинало груди почування гордості з виступу на сцені, коли десятки очей слідкували пильно за кожним рухом, десятки голів роз’яснювали зміст нитки кожний по-своєму, плакали, раділи, реготалися...

Сніги завивали дороги, вітри свистіли поміж прогалини в лісі, коні ледве тягнули сани вузькими доріжками, але йшли, хто тільки міг з цілої околиці, побачити щось рідне, живе, твор-че... Та були й тут “нарікайки”...

— То хіба дурному бути, та кводра платити на якіє там вітришки си дивити! Мой, та порядний Газда дома сидів би, та шос робив, а не волочивен поночах, та ще й худібку мучив!.. Та на них мало хто уваги звертав.

Дуже часто, всюди й сильно лунав клич: “Свій до свого!” А був це болючий, тужливий клич тих, кого безнощадна доля вирвала з корнем з рідного ґрунту; тих, кого в’язало сукуїно почування підвладного, меншевартого члена суспільства, які з приривством дивилися на самопевних, пануючих владарів, котрі ласкавою рукою відкрили їм двері до цієї дикої, непроглядної країни, і — тут жий, або гинь!

Був це клич тих, які одночасно зрозуміли що тільки спіль-ними зусиллями, спільним шляхом, зможуть вони досягнути ба-жаної мети: показати себе переможцем над перепонами і стати “рівним з рівними” в вільній країні.

Це був клич плаваків на холодній, бурхливій ріці, що в душі відчували: — “Ніхто вам із берега не pomoже! Подайте один одному руку, а ні, ...так потонути вам у чужому морі!”
Ніхто не хотів потопати...

НОВІ ЧЕРЕВІКИ

Роман Санюк стояв, притиснувшись до прилавка в крамниці старого Деренюка і з великою увагою оглядав хлоп'ячі черевіки, що рядком висіскувалися на полиці. Кольорів було тільки два: чорні і коричневі, всі з високими холявами, міцними шнурками й грубими підонвами, "до ходу". Роман не міг рішитися — вибрати йому чорні чи коричневі. Між його ровесниками не було багато переваги щодо кольору черевик, хоч вона була дещо за чорними, то це напевно за намовою батьків, бо на чорних черевиках менш помітний бруд. Задивившись, він не звертав уваги на людей в крамниці, аж поки тяжка рука не впала на його рамя, а хриплий колос запитав:

— Вибрасні черевіки, мой?

Роман і головою не кивнув, бо пізнав що це голос Митра Балана, заможного фермера, ще й далекого родича Санюків. Коли не було відповіді, Балан знову запитав:

— А котрі май любиш — чорні чи брунатні?

Роман мимохіть поглянув на свої виходжені черевичата, що швець вже третій раз латав, на шурочки з гудзиками й на витерті носки, через яких здавалося що ось, ось і повилізять пальчики ніг. Гірко й чомусь стидно зробилося хлопцеві, що такий багач як Балан міг насміхатися над його старими черевичками...

Не діставши відповіді, Балан почав з іншої точки:

— А тато в місті? — зашав.

— Не, — відповів хлопець чемно, — тато косят сіно.

Балан поплескав його по плечі.

— Ну, файний з тебе хлопець; базала мені професорька що си добре в школі вчиш...

Роман здвигнув плечима, засунув руки в кишені й думав, якби то йому втекти від напасника.

Митрові Баланові наче щось заворушилося в душі на вид бідненького хлоп'яти... в нього ж сім синів, але ні один ніколи не ходив у таких подертих черевичках, ...в нього, нівроку, було за що купити й з чим "си показати"...

— Ану, мой, сідай ко тут на крісло, а вуйко тобі черевіки кунит! Хто знає коли то твій тато зможе тобі постарати... Деренюк! Ану суди, та цьому козакови шо найфайніці!

Заки Роман спам'ятався, то вже сидів на кріслі, а Деренюк роззув праву ногу й припасував новий черевик. Баланові сподобалися чорні: він сказав Деренюкові завинути їх і сам

подав звиток малому. Хлопець поцілував “вуйця” в руку. Черевки були з найдорожчих, що Деренюк мав — коштівали три долари і вісімдесят і п’ять центів.

Додому Романові було нібито милі ходи; йшов дуже помалу, тримав звиток тісно під нахою, а в голові думка думку переганяла.

— Що моя мама скаже? — подумав перше, — може скаже: Добре що купив! У того Балана грошей як полови. то най хоть бідній дитині черевки купит; може ‘му Бог якийс гріх простиг, та поману буде мати за них! — А може скаже: — І нашо ти їх брав від того скупаря! Файний мені “вуйцьо”! І раз на рік до нас си не покаже, а тепер си похвалити хоче! Завтра ти ці черевки возьмеш... та під ноги ‘му шиурнеш! — На таку думку в Романа дух заперло, дихати не давало, а дукн затряслися...

— А тато? — Тут не було двох думок: тато подивиться на нього сумно, сумно, бо тато “мнякого” серця, так мама все каже, ...може він і слова не скаже, але він, Роман, відчус, що татів погляд значить: — ти, синку, гадаси шо я тобі черевків не годен справити... ти мусів їх від вуйця Митра брати, ніби яку милостинню...

А йому так хочеться цей несподіваний дар затримати! Дуже мало з його приятелів мали такі черевки, от, було б з чим перед хлопцями показатися! ...Йдучи в задумі, він аж стрепенувся, коли побачив, що вже недалеко дому, коло сусіди Івана Каренка. А в душі не прийшов ще до якогонебудь рішення... Коло дороги стояла велика куна ріця й пнів, що сусід викорчував і скидав, щоб висохло. Роман сів на пеньок, поклав звиток на землю, спер голову на руки й... думав.

Відколи він пам’ятає, в їхній родині водилася певна церемонія з купном черевків для дітей: Звичайно тато, а деколи й мама, казали при вечері: — Ну, треба Петрові, Іванові, ...чи котрому з них принадала черга, — купити черевки! — Щасливий тоді мав до вибору: або вибрати собі черевки в Деренюка, або виписати їх з Ітонового каталога! Звичайно виписували, бо це було цікавіше. От, через кілька вечорів ціла родина оглядала черевки намальовані в різних видах, обговорювали ціни, та кращі прикмети цих або інших... тоді тато, або Петро, ходили на пошту, купували “моней-ордер” і виспалали до Вінніпеґу; потім чекаєш нетерпеливо, часом і десять днів, заки пакунок з’явився на пошті, принесеш його додому, сам його розгортаєш, виймаєш черевки, а всі обстунують оглядати... стає радості й щастя на цілий вечір!

На весні тато мусів продати три мішки пшениці на черевик для Петра, бо йому минуло п'ятнадцять років, а ноги так вирости, що два тижні мусів носити татові старі черевики до школи. Молодший Іван також зафасував нові, бо вже й Петрові "виходив". А тепер припала черга на нього, ...йому вже от дванадцять буде, а школа за два тижні починається.. тому то він так швидко сьогодні оглядав черевики в Деренюка.

Він ще в крамниці рішився був попросити тата, щоб йому виписав черевики від Ітона, ...та ще думав добитися, щоб йому самому дозволили піти на пошту й купити "молоч-ордер"... він буде дуже вважати, щоб дорогою гроші не загубити! Що ж, він середуний між братами; ті два малі ще нічого не знають, а він вже до верстви "старших" доріс...

Голова в нього розболіла від напруженого думання й від гарячого сонця; а тут треба й додому скоро йти, щоб мамі корови з пасовиська пригнати... й молодших братчиків доглядати, коли мама доїти піде... Й що йому робити?... що робити!...

Нараз він зігнувся, вхопив звиток з черевиками й зашвав його скільки міг у купу річця; зірвався на рівні ноги й скоре побіг додому.

В неділю рано, задаз по сніданні, Роман взявся завзято до чищення своїх черевиків. Мазав їх шварцем і шуровав щіткою як вікози досі.

— А це що си з хлопцем стало? — дивувалася мама, — та ж то треба було часом і полягнути, щоб черевики вічністи, а сьогодні, ...ади, ...якби 'го хто наймив...

— О, о-о! Він у тата козак! — пояснив тато, веміхаючись, — він знає, що незадовго купимо йому нові, то вінрубове щітку!

Роман тасмвичо всміхнувся, але нішого не відповідав. Всі збірлися їхати до церкви. Петро запрягав коні, Іван докіпчував ранню роботу, а мама вбирала двох малих братчиків. Роман відігнав корови на пасовисько і, йдучи стежкою, поглянув на купу річця за межею, де, де лежав схований його подарунок. Навіть не кортіло малого витягнути його зо сховку. З ніскоком повернувся він до хати.

В церкві стояв близько тата й разом з усіма співав "Господи помилуй!" Оглядаючися по людях, він задеревів, побачивши, що четвертий зряду від нього стояв "вуйцьо" Митро Балан. Може то він зумисне там став, щоб бачити чи Роман прийшов у нових черевиках! Хлопчина відчув гострий погляд Митра, але не підводив очей. Вхопив тата мішно за дuku й притиснувся близько до його рамія.

Згодом, він підняв голову й стрінувся з допитливим поглядом Балана. Довго, довго дивилися один на одного і Балан перший відвернув голову вбік. Роман не знав, чому то йому так приємно й весело зробилося на душі.

А черевиків спіткнуло несподіване горе: в понеділок рано Іван Каренко запалив сухе річчя й вони згоріли на попіл. Згоріли, мов жертва давніх предків, офіра на жертвеннику! Принесла ця офіра подвійну користь: для малого Романа це був крок до мужности, це був вияв глибокої любови й пошани до батька й матері, а для Митра Балана, це було гірке усвідомлення, що — не все за гроші купити можна!

НАУЧКА

Відзначена другою нагородою на Літературному Конкурсі Союзу Українок Канади, в липні 1965 року

Петро Низюк відложив косу на покiс сiна, бо побачив що до сiножати наближається його найстарший син Михайло. Він витер червоною хустиною сiтнiле чоло й присiв на травi, радий що хоч на часок може відпочити. Хлопець сiв коло нього, чекаючи мовчки аж батько скрутив i запалив цигарку. Він обняв руками колiна, вп'ялив очi в землю й заговорив:

Шос вам, тату, хочу сказати...

— Ну, ...кажи.

Михайло сповiстив придувленим голосом:

— Андрiйко вкрав ножик!

Низюк вирячив очi на хлопця. — Украв ножика? Від кого? Тай ваше?

— Від Леська Рикача. — А тодi додав наче хотiв виправдати брата, — Той дурний Лесько з тим ножиком хвалився мiж хлопцями та кождому тицькав пiд носом, бо такого ножика нiхто ще не видiв: має три вiстря тай сiбiний ланцюжок... Андрiйко все коло него крутився, тай не мiг си на ножик надивити, ну, ...тай вкрав...

Батько недовiрливо занитав: — А ти як знаєш що то був Андрiйко?

— Бо менi Лесько казав що Стефан Пугач видiв ножик у Андрiйка. Та ще си хвалив, що як зламає Андрiйка в школi, то так 'то вiбе що ну! — Він затиснув п'ястук i поглянув на батька. — Я й'му казав, що най си не вакає малого пальцем кiнути, бо 'му руки поломля! ...Коли Андрiйко прийшов зо школи я й'го си питав, але він зачав плакати й заперси до великої хати, а вiйти не хоче.

Низюк встав на ноги й обтрiнав споднi від травни.

— Ну, я з ним поговорю, ой-й, поговорю!

Михайло й собi встав й оба пустилися йти до хати.

— Я мамi нiчого не казав, — заявив нiяково.

— Добре шос не казав, — погодився батько, — не тра маму ще й цим гризти.

На зустрiч їм бiг чотиролiтнiй Зеньо, шкливо викрикуючи:

— Мама каза'я йти на веце'ю, мама каза'я йти на веце'ю!

— Помало, малий, помало! — остерiгав батько, коли Зеньо добiг до них, — а то впадеш i колiнця пошкрябаєш.

Михайло вхопив братчика й посадив собі на плечі; обома руками тримав малі ноженята й легенько підкидав хлоп'ятко.

— Зеньо хоче на конику їхати? — запитав весело, — тримайся добре моїй голови, аби не впа! — Зеньо аж викрикував з радості.

З ліса, на протилежному боці сіножати, рознісся соковитий, теноровий голос, бадьоро виспівуючи:

“А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей,
розвеселимо!

Це був Мартин, брат-близнюк Михайлові, що повертаючи зо школи, генив корови з пасовиська додому. Побачивши своїх, він залинив корови й, стрибаючи скоками мов кізлюк, прискочив до батька.

— Тату, я муся йти до Народного Дому цього вечера. Пан Брусенко казав що ми мусямо до неділі мати ще одну пробу Михайло також мусят йти.

— Як треба, то треба, — відказав батько, — можете мамі подіти корови, тай ідіт.

Йдучи з хлопцями, Низюк, як і завжди, дивувався чудній природі: оба близнюки, сусіжі що й трудно їх розпізнати, але вдачі, характер, зовсім відмінні.

— Йі шо то с, — думав він, — з Мартина ніколи фармаря не буде: й'му лиш у СУМ'ку рядити, українські танці витипати... та коби по зборах та з'їздах хедити. ...а вже як війде на сцену, то ще й бровов не моргнув, а всі аж си розлягають, так си регочут! ...а голое, ну, хоть сьогодні “на грамофон” давай!...

Михайло, — цес вже не туди, ...це господарська дитина: дай й'му завтра фарму, то си ради даст: і земельку Богу любить, й про худіоку дбас, й роботи си не боїт... А, а-а, най їх Бог хранит, всі мої сини добрі!

Мама, в білій захаєці, з білою хусткою на голові, поралася коло вечері, коли вони ввійшли до кухні.

— Ану, хлопці, — скомандувала, — ідіт помийти руки та дайте миски на стів, можемо вже сідати їсти.

Петро Низюк, ніби з ноткою гніву запитав: — Андрійко де?

— Анд'ійко плаще... плаще... — залечетів Зеньо.

— Плаче? — Запитав батько. — А де ж він плаче?

— Ей, та прийшов заплаканий з школи, — пояснила мама, — та вже як им 'то не питала, не хоче сказати шо 'му долягас. Ади, сидит у великій хаті тай ксени... Піди ти до него, може тобі скаже чи то він слабій, чи шо...

Замислившись, Низюк отворив двері до великої хати...

Йдучи еще з сіножати, він пригадав картину зі свого

хлон'ячого життя, про яку він роками наче призабув; а було йому тоді дванадцять років, як тепер Андрійкові. Ходив до школи з братами та сестрами...

Господи! — подумав він. — Які ж то ми бідні були!... Я в тих роках і п'ять центів ніколи не мав!

Одного дня Митро Козун приніс до школи новісінький кводер, що йому дав вуйко. Хлопці оглядали гріш, брали дегенько між пальці й пробували вагу на долоні. Не один і завидував Митрові. Два дні розмова була лиш про кводер. Малому Петрові сильніше серце стукотіло, дух заперало в грудях, в очах темніло: некуча жадаба володіла ним: якби-то дістати того кводра для себе. За такий гріш можна було багато дечого купити...

Здавалося малому, що немає на цілому світі більшої приємності як з'їсти до сходу "сода бісків", які він дуже любив, а вдома їх майже не бачив — от, вряди-годи приносили жінки пачку, дві, мамі "на родини", або купив батько на храмове свято... А за кводра, в старого Деренюка, можна було купити велику пачку, а тоді їк скільки сам захочеш!

Цілий день він шильно стежив за Митром, бачив як той ховав гріш у скриньку від олівців... На другий день, в обідню пору, коли хлопці бавилися надворі, він висмикнув кводер зі скриньки й стиснув його в кулаці. Обійшов непомітно шкільне подвір'я й побіг стежечкою через лісок, за пів милі до склену Деренюка. Може була б Петрові й удалася штука, та як на біду, коли кводер переходив до рук Деренюка, до склену ввійшли дві старші школярки. Переляканий, він вхопив пачку обома руками й скоро вибіг зі склену. Добігши до ліску, він сів на пеньок, роздер обгортку й жадібно почав заїдати "біски". З'їв дві, з'їв три, з'їв і чотири, а далі ніяк. Очі їм б, та горло не могло... Сухі кришки давили, в ротку висохло що й язиком не повернеш, й смаку вже в них не було. Пачка ще лиш почата — що з нею зробити? Сховав її під куцем. І знова непомітно перебіг у школу, сів у свою лавочку й вдавав — ніби шильно вчиться.

В душі було боязко й якось гарячо. Руки тремтіли, а ноги самі докучи стискалися... хотілось плакати, хотілось повернути кводра назад до скриньки, та кводер... у Деренюка.

Пригадав собі Низюк метушню, що зчинилася через Митрову втрату... Вчителька допитувала учнів, та ніхто не признався. А він, винуватець, сидів над книжкою та ледь-ледь дихав. По четвертій годині вчителька, Місс Гуменюк, прикликала його до себе.

— Цевно дівчата шеннули її, — подумав.

— Пітер, — почала загідним голосом, — це ти кводра взяв? Не відповідав.

— Карати не буду, лиш скажи ти взяв?

Петро був свідомий своїй впертості: він знав що хочби й вчителька його була, чи інакше карала, він ніколи бувби рота не відкрив, щоб признатися перед нею до гріха.

— Пітер, — заявила Місс Гуменюк, — коли ти не хочеш признатися, то я мушу піти з тобою додому й сказати твійому батькові.

Хлончина здригнувся, цього він ніколи не сподівався. Хотів утекти так далеко, щоб його ніхто й не бачив та не знайшов. А оженята — наче приросли до підлоги.

— Шо тато скаже, ... шо мама... — промайнуло йому в думці, а далі й думка притулилася. Стояв приголомшений, не відчував ні страху, ні болю, ...тільки одно сильне в його бажання — провалитися під землю.

Йшов з учителькою додому за півтори милі. По дорозі учителька його три рази просила:

— Пітер, тільки скажи мені що ти взяв гріш; я вернуся, а тато й не буде знати.

Та Пітер мовчав...

Батько вийшов їм на зустріч аж до хвіртки, а Місс Гуменюк щиро поздоровилася з ним. Петро відійшов коли вони розмовляли, виліз драбниною навід хати, а примостившись до теплого комина — заснув. Ще перед сном він чув як тато запряг коней до “боги” й повів учительку додому.

Було вже темно як батько повернувся. Старший брат, Тодер, знайшов Петра на поді й, заспаного та голодного, забрав до хати. Тато закрити лице руками й заплакав. Плакала й мама, плакали сестри, а брати сидячи мовчки, приглядалися прикрій сцені.

— Мой, то я злодія віховую? — питає батько крізь сльози, — ввєс мій рід і мамі твоїй, чесні та порядні люди, а звідки ти си в нас узав, шо красти хочеш? І то ще перед такєм файнов професорьков си показав! А вона, бідна, пішки аж суди муєіла йти! Хлонче, хлонче, та друга булаби ты вібила, шоби є сієти три дни не міг, а ца ще ты жалєєс!...

За кару — маєш сам мамі дров до хати вносити... Й хлонцям черевики чистити... через цілий тиждень! А завтра, ми поїдемо до Козунів і ти кводра Мирові сам віддаш!

Прикрість — яку заподіяв батькові й матері занєкла хлончячу душу Петра — а научку він довго пам'ятав: Чужого не кивай!

Андрійко сидів на широкій лаві коло відчиненого вікна. Одна нога зігнута перед ним, друга звисала майже до підлоги. Очіма дивився десь у далеч, хоч нічого не бачив. На румяному личку були сліди свіжих сліз: час-до-часу хлинав. Батькові стало так жалко хлопця, що бувби його до грудей пригорнув і сам заплакав. Любив своїх синів однаково, але до цього, середнього, мав особливе, тепле відчуття. Ті три були стрункі, русяві як їх мати, а цей один схожий на батька: широкоплечий, костистий, з темними, замріяними очима й буйним, чорним волоссям.

Петро сів напроти хлопця й сказав:

— Покажи ніжик татові!

Андрійко витягнув ніжика з кишені й подав татові.

— Гмм-м, ...три вістрі й срібний ланцюжок, ...Ну, ми з тобов, небоже, підемо до Рикачів по вечері, — сказав, — й ти го віддаш Леськові. А за ту кару щоє го взяв, то кожного дня черз тиждень, будеш збирати мални для мами. А в неділю, коли ми всі поїдемо до вуйка Романа на хрестини, ти си лини вдома, на господарстві. Й сам скажеш рано: — Мамо, я си лини вдома, а ви всі їдьте! — Чуси?

Хлопчина потакнув головою.

— А тепер йди вмийси тай ходи з нами їсти.

При вечері тато сповістив:

— Мені треба піти до Ричкарів цього вечера; хочу з ним про живна си домовити. Ви, хлопці, — звернувся до старших, — поробите що треба надворі, тай йдіт собі на пробу, а ти, Андрійку, як хочеш то підеи з татом...

— А я? ...А я?... — закричав Зеньо, вимахуючи ложечкою.

Петро всміхнувся тепло до свого мізинчика.

— Ти, малий, котиків погодуй!

Схиливши голову, Андрійко йшов два кроки поза татом, тягнучи босі ноженята нехотя по сухому піду дороги. Доходячи до подвіря Рикачів, бачили як Лесько біля стайні, бавився з собачкою. Він кидав патиком а песик підбігав, брав патик у зуби й приносив до Леська. Низюк рукою потиснув Андрійка за плече й коротко сказав:

— Йди!

Стояв і дивився як хлопчина йшов ходом слимака, тут то там копаючи на бік грудочки землі із стежички. Андрійко підійшов до Леська й без слова передав тому ніжик; Лесько без слова всунув ніжик до кишені. За кілька хвилин оба хлопці бавилися з песиком і весело реготались, наче найближчі приятелі. Аж тоді Низюк пішов до хати сусіда.

Надворі темніло, коли вертали додому. Придорожні тополи шепотіли сном. Теплий вітерець ніжно заколихував трави й хвилясті збіжжя. З-за чорного ліса урочисто впливав великий, осінній місяць, а на темному, безхмарному небі виспался золоті зорі й радісно мерехтіли йому на привітання.

Андрійкові полегшало на душі, а язичок розв'язався. Лівою рукою взяв татову, а правою показував на зоряний небозвід, бо про це він вчився в школі.

— Це північна зоря, — пояснював батькові, — вона є завжди в рівній лінії від верхньої зорі Великого Ведмедя; а онтам, це Оріон, ловець, з трьома зірками в поясі; ось, біла стежка: вона називається Молочна Дорога, а на ній мільйони величезних зірниць; видите той місяць, тату, то тільки мертва земля... він світить відблеском сяєва сонця...

Петро Низок слухав цікавих пояснень сина, а на душі було так тепло та радісно, мов... по сновіді! Тримав ніжну руку Андрійка в своїй шореткій, мозолистій долоні, і серцем відчуввав найглибше не то зближення, а душевне спаяння з рідною дитиною. Не хотів зривати цей божественний настрій, й тільки деколи тихенько сльозом відзивався на роз'яснування свого "школяра".

Аж здивувався коли вже станули перед своїми ворітьма. Чарівна хвиля хоч проминула, та навіки залишила свою печать у душі батька й сина.

Андрійко, задумавшись, ніби боязко запитав:

— Тату, ви скажете мамі?

— Та нащо мамі казати... вона лиш плакати буде. Чи ти хочеш мамі жалю завдавати?

— Не хочу, не хочу! — відповів хлопець покванно.

Петро добре знав у серці що не затаїть цієї події перед жінкою; колись буде принагідна хвилина й тоді вони, вдвох з Андрійком, розкажуть матері цілу історію... тоді як час злагіднить біль і прикрість. Треба буде сказати, ...вона ж ...мама!...

— А цеє малий, козак куди хочеш! — подумав гордо, — й пекло своє пройшов і кару прийняв як си належить!

Простягнув руку й пестливо погладив буйний чуб хлопчини.

— Дивися, синку, щоби мама ніколи в життя через тебе не плакала!

МАЛА МАМА МАЛАСЯ!

Приступ оправданого гніву відразу охопить нашого мовознавця, коли він погляне на заголовок.

— І що ж це знову тут за дурійка? — залемтує, — та ж в українській мові слова “малася” немає!

Гм-м, ...немає, кажете, ...так ось воно вже є!

А хто ж, будь ласка, витворює мову як не народ? Адже ж, кожне слівце в мові народжується з потреби, — чи то назвати нову річ, чи змалювати почуття, чи пояснити подію, — щоб то воно в житті не було, раз виникне потреба, створиться й слово... От так народилося й моє “малася” — з приводу мого частенького безсоння.

Буває воно в різних людей, оте знеслююче безсоння: багач числить проценти, залюблені мріють про кохання, науковець сунить собі голову над розв’язанням ще нерішених питань, і так у безконечність, а в кожного своєрідне опдавання.

В мене буває неминуче безсоння після якихось організаційно-громадських зборів, а в нас же вони бувають частенько, частенько... От, хочби вчора на жіночих зборах... входжу до залі, здоровлюся з порядними жіночками, гуторимо про це, про те, аж поки голова скликала збори до порядку. Звичайно, люблю сидати позаду, коло сестрички, або доброї приятельки — й тут можу свобідно дати волю своїй невгамованій цікавості: звідси можу сміло спостерігати всіх у залі, а мене ніхто! Бачу всякий рух кожної членки, бачу як тут і там таємно перешіптуються, або штуркаються ліктями, коли йде мова про поважне діло; знаю котра слідить пильно за справами, а котра прийшла тільки тому, щоб провести вечір та висловити своє “вето”.... Он та підносить руку, щоб висказати добру думку, а голова її не бачить, а ота вискакує без дозволу й своє викладає, а знову інша, з нудьги чи втоми, інколи й задрімає... приглядаюся новомодним зачіскам, або гарним канелюнкам, ...одним словом, немає нічого цікавішого, як бути учасником жіночих зборів!

Урядниці й голови комітетів звітують про виконану місячну працю, — а тут вже й час на нові справи. За два тижні храмове свято — треба мати обід для громади; голова української школи мусить купити нових книжок у кингарні; учителька недільної школи влаштовує пікнік за три тижні; господиням конче треба нових баняків, і так далі, і так далі, ...звичайно, для того й збори скликаються.

Входить отець Протоєрей Віталій — говорить від душі й серця про потребу піддержки для Колегії Св. Андрея в Вінніпезі, говорить щиро й переконливо, а кожна членка стежить з увагою за кожним його словом, кожним рухом. От, думаю, зараз ми рішимо п'ять соточок дати, бо маємо звідки, — хто ж бо в громаді має гроші, як не жінки? Отець закінчує, голова гарно дякує й звертається до нас:

— І що ж ви думаєте про це, членки?

Закинь ще яка встигла руку підняти о слово, встас з повагою Кася Мирюкова й голосно заговорила:

— Ая, ая, давайте, давайте! А ви мені скажіть одно: звідки папі богослови з Колегії собі добродійок наберуть? Ану, звідки? А з Вінніпегу! А ви думаєте що може ні? Я так би сказала: даймо сотку, а більше ні цента; хоче Вінніпег добродійок — най платить! Нам і тут грошей треба! — сказала своє й сіла. На залі тишина, що миг ока чути!

Всі довгу хвилину мовчимо — добре знаємо причину її внеску: в неї чотири хороші дочки, а кожна аж проситься добродійкою бути; а до того ще в банку для неї гроші проценятка родять!...

Якось ми ту справу мляво продискутували й даємо соточку. Почерез добродійок, думаю, Господи, почерез невинних добродійок...

Гей, гей, милий Боже,
Дав єсь тому що не може;
А я би міг, —
Та не дав мені Біг!

Таке чи інше буває часто на зборах. Обговорюємо, радимо, плянуємо, рішасмо справу так і так, а тут тебе хтось “мокрим рядном” накриє, а тоді ні змоли, ні впреси, пропало...

Вражена до глибини душі — приходжу додому, розновідаю своєму чоловікові, ...лягаю на ліжку, але сон ніяк не береться: перед очима збори, в ухах дзвенить кожне висказане слівце, думки хаотично то клубляться, то розпливаються й не дають спати. Біля мене мій Петро смачно похрапляє, мов той котик, що сметанки наївся, а тепер йому ще й печіночка сниться... Ах, ти бездушний, сплюху якийсь, як же то я тобі завидую! Думас, що це він спання видумав і що тільки він достойний спати!

На всяку біду в добрих людей буває порада. Ось від приятельок довідуюся про різні “рецепти” на спання. Кажуть, пий тешленьке молочко з медом, візьми легеньку купіль, читай нудну книжку, доки очі самі заплющатся... Пробую совісно все — не помагає.

Каже мені Марійка: — Я лягаю спати й уявляю собі, що коло хати лежить наш Бурко, коло Бурка Мурка, а коло неї маленька мишка. Всі троє сплять. Я заплющую очі й тихенько шенчу: — Бурко спить, Мурка спить, мисьо спить; мисьо спить, Мурка спить, Бурко спить, — і знаєш, заки перейду їх по черзі разів н'ять, шість, — так і засну!

Нічого не маю до страчення, пробую й собі. Уявляю, на нашому хіднику лежить великий псенець, біля нього жовта кнця, й хоч очі заплющені, то голова гордо піднесена вгору, коло її правого рамя малесенька мишка, і всі троє сплять, ...Починаю їх числити: песьо спить, кнця спить, мисьо спить, ...ще не почала я відворотно “мильо спить”, коли це вона відкрила одне очко, й побачивши кітку, як не зашмиць, та драла в дірку під сходи, а чуйна кітка, з пронизливим м'якканням пігнала за нею, а собачище, погаркуючи спльним басом, нобіг за ними... Господи, зчинили такий галас, що вмерлого збудили б!

Пробувала раз чи два, прикідувати давні, молоді літа, коли то так солодко спалось і снилось про вечорі місячні, про кохання:

“Ой, лю-у-лі, лю-у-лі, лю-у-лі-і!
Сни, сер-це мо-о-є, спи-и,
До сну-у коли-ншу-ть ту-ї,
Ой, лю-у-лі, Сер-це, мо-є-є-є!”

Не бере, ніяк не бере. ...давно минулося...

Але раз читаю книжечку про безсонницю: Пише там, що й багаті магараджі дають нераз своїм лікарям та знахарям грубі суми грошей та багаті подарунки, щоб ті знайшли їм лік на спання, — й подано там екзотичні поради, які може магараджем і помагали, а мені далеко від них. Чого то мені журитися ними. — мають гроші, то хай і не сплять!

Нарешті найшлась порада й мені: Пише якийсь там ванок (дай йому, Боже, здоров'я!), що найкращий лік на безсонницю зовсім звичайний: треба тільки подумати троє слів, що починаються з тієї самої букви, та щоб ті три слові творили речення. Потім треба повторювати те речення кілька разів і — спить людина, як скупана дитинка! О, будемо пробувати, будемо!

Починаю від літери “а” — не нахожжу слів, щоб можна створити з них речення; йдемо до “б” — “била баба барана” — ні, не добре, за що ж його бідного бити, коли він таку хорошу вовну дає? Далі — “в” — “важить Валя Василя” — гм-м, щось воно не тес, ні з Валею ні з її Василем... от так йду далі й далі, бувають і добрі речення, тільки на сон не надаються. Згодом

приходжу до “м” — і зразу, наче з неба впало: “мала мама малася”! Ну, куди шукати чогось кращого, що ж може бути миліше, приємніше серцю, як мама з “маласем”! Солодка розквін пробігає чедез стомлене, охляле тіло, піддаюся бзвладно уснокоюуючому, теплому настрою, а дрімота тихенько співає:

— Мала мама малася; мала мама ма-ла-ся; ...ма-ла
ма-а-ма мала-ся-а; ма-а-а-ла... м--ма-ма-а... ма... ла-ся-я;
ма-ла... ма-ма-а... ма... м-м-м...

У ДОКІ ГУМЕННОЇ

Рік 1963, місяць травень... Як голова Союзу Українок Канади, я вибираюся з Едмонтону на передз'їздові наради з нашими провідницями на Сході Канади. Домініканська Управа Союзу переходить до міста Гамилтону після з'їзду, отож, треба поробити різні заходи тощо... Та найбільше для мене втіха є запрошення від Об'єднання Українського Православного Сестрицтва в Америці приїхати на їхній другий з'їзд до Савт Бавид Бруку. На щастя, обставини склалися так, що без великої втрати грошей для нашої організації, я можу об'їхати Схід Канади, а з Монтреалю тільки перелетіти границю до Нью Йорку, а там і на з'їзд...

Я задалегідь переписувалася з Докією Гуменною і їду до неї хоч на день-два, щоб оглянути місто; кілька років тому, будучи в Альберті, вона перебувала в нашому домі й тепер хотіла віддячитися мені своєю гостинністю. Обіцяла поводити мене по цілому місті, показати все, що тільки можна в Нью Йорку побачити.

Останній вечір проводжу з нашими членками в Монреалі в приємній атмосфері, вечір призначений на дискусії про наступний з'їзд та інші справи організаційного характеру. Звіділя впряджають мене на летунський порт мов королеву: пора пізна, доч діє мов з ринви, та ніхто на це не зважає. Жінки ведають до п'яти-шести авт, беручи з собою отця Прот. В. Слюзаря з добродійкою і їдемо. В ресторані засідаємо ще випити каву, аж тут вбігає давній приятель з Едмонтону, пан Павло Яворський, тепер митний урядовець на аеропорті. Пересунувши урядову шапку на потилицю, він тривожно закричав:

— Нані Пауш, що це ви тут каву п'єте! Та ж вам ще через "кастоме" треба перейти, а звіділя далеко, далеко до літака!

Не чекаючи на відповідь, він вхопив мої валізи й покванно подався через коридор. Ми на час духа вишнасмо каву й свішнімося за ним, довгими коридорами, аж до останньої бар'єри. Там усі слізно прощаємося --- хтозна, чи мені коли доведеться повернутися до Монтреалю й побачитися з моїми дорогими членками!

До Нью Йорку прилітаємо десь коло другої години ночі. Для мене літ понад містом був зовсім пригноблюючий — можливо тому, що я не спала й була до крайности втомлена. Летиш понад морем світел, світел і світел; здається, що немає їм ні

краю, ні кінця; уявляю собі, що десь унизу скривається страшна потвора, з вогненими очима, широко відкритою пащею, яка тільки чекає, щоб проковтнути нас разом з літаком...

Тому що пера така пізна, беру кімнату в готелі, а вже рано вибираюся до Гуменної. Напевно немає в цілому світі більш говірливих людей, як шофери в Америці! За пів години їзди таксівною, мій шофер зумів мене докладно випитати чого й по що я до Нью Йорку приїхала, про те, що йому було цікаве про Канаду; не міг з дива вийти, що я з Канади приїхала, щоб іти в гостину до дільниці Гарлему “самого серця нетрів міста” — “сламе” по-нашому! Хвалив мене, що вночі не пробувала сюди заїхати. І справді, треба б самому тут побути, щоб переконатися в якому жахливому оточенні живе там людство! По вулицях повно напівголих, босих діток, які з вереском бігають і бавляться по хідниках, не зважаючи на прохожих; посередні вулиці йде чоловік і тягне за собою великий візок на двох колесах, уверх наповнений бананами; жінки підходять до нього, торгуються й несуть повні оберемки бананів до свого дому, — всі вони негри і порторіканці. Будинки стоять стіна в стіну, високі, чорні, зачадені споконвічними димами й брудом; перед кожним домом бляшані бочки, повні викидів. Одно мене зацікавило: тому що тут немає жодної зелені, урядовці міста рішили це виправити і саме в цей час робітники пробивали ями серед хідників, у вимірених віддальх, і всаджували в них великі круглі цебри з маленькими зеленими деревами. Коло них стояли групи діток, і з цікавими оченятами приглядалися роботі. Кажали мені, що й найбільш збиточна дитина ніколи не зачінала або ушкоджувала деревце!

Кілька хвилин я стояла на хіднику, приглядаючись немалій сцені, а потім увійшла до будинку, де на п'ятому поверсі живе Докія Гуменна. Іду сходами вгору з валізами, а в серці думаю:

— Господи, Господи, й за яку це кару наша Гуменна мусить тут жити, в цих невідрадних людських джунглях!

Десь на третьому поверсі дивлюся, аж це сходить до мене сама Докія! Ми радісно привіталися і йдемо вгору.

— Ви, мабуть, у справах до міста йшли, а я вам перебила! — клопочуся я.

— О пі! — відповідає Гуменна, — мені щось сказало, що ви йдете, і я зійшла вниз стрінутти вас.

У неї помешкання чисте-чистеньке, аж світиться! Три малі кімнатки, спальня, вітальня і маленька кухонька, за що вона платить двадцять п'ять долярів місячно. В іншій дільниці за таке помешкання, вона платила б значно більше. Перебувала

я в нашій письменниці три дні; за той короткий час я побачила Нью Йорк краще, ніж якийбуль турист, бо ніхто не може мати кращого провідника за Докію Гуменну. Немає найменшого кутика в цьому найбільшому місті світу, який був би для неї чужий. Це ж її “село”, її дім, її рідне гніздечко... Вибіралися ми зранку на цілоденну мандрівку і то — підземними “сабвеями”...

— Докіє Гуменна, — пробувала я раз чи два упросити, — давайте візьмемо таксівку, чого ж то нам тими щурячими норами тліпатися так довго?

Пані Докія просверлила мене переконливим зором темних очей.

— Пані Пауш, --- пояснює, — мені ж так важко продати книжку за півтора долара, а ви будете платити негрові два й пів, щоб вас звідси й туди повіз? Ой, ні! Їдемо “сабвеєм”!

Опозиція переможена... їдемо сабвеєм!

Оці сабвеї були для мене дивними й нудними. Здебільша закурені, темні, хіба десь-не-десь знайшлися один-два нові, що ще вишались тимчасово свіжістю й чистотою. Тут, у цих підземних підвалах, знаходиться друге повноустатковане місто — освітлене великими лампами згори. Є тут склепи різних товарів, є ресторани, антики, є некарні й “делікатеси”, всюди вештаються хлопчики, що черевики чистять і газети продають; здається, тільки готелів тут немає, принаймні я й одного не бачила. Я мала враження, що коли б якийсь злочинець сюди зайшов, то міг би й місяць вигідно прожити і поліція його не знайшла б!

Сходимо з вулиці східцями вниз і стаємо на перон. Докія Гуменна знає кожний поїзд, знає куди він їде, де треба пересідати, де висідати. На кожній зупинці вічно чекає товпа людей, ніхто ні на кого не зважає, а тільки думас, щоб перший встигнути до вагона й знайти місце. Треба скоро всакувати, бо за хвилину двері закриваються й потяг, без кондуктора, мчить швидко до наступної зупинки, де треба скоро вискочити.

Заходимо до ресторану пообідати.

— Докіє Гуменна, — прошу я свою провідницю, — замовляйте, чого тільки бажаєте!

Докія Гуменна на картку й пів-оком не гляне — вона знає й без картки, що буде замовляти.

— Йі поно ж мені брати обід, що коштує може й два долари, коли ось такий гарний “гембургер”, а до нього дають кусок салати та помідора, а я так смачно його з’їм, та ще й кавою зап’ю!

— Але ж, пані Докіс, — я настоюю й прошу, — це ж моя організація гостить вас. Якже я виправдаюся перед своїми членками, коли скажу, що ми з вами звичайними “гембурґерами” обідали?

Нічого не помагало — вдоволялися гембурґерами... Що ж, доляр є долярем, будь він власний чи організаційний, одну валюту має...

Між іншим, сказала мені Гуменна, українці, це мисливський народ споконвіку вони полювали на звірів по лісах, а пізніше винасали стада худоби на хуторах і степах, отож, тому люблять і потребують їсти м'ясо.

— Ось, піду я до крамниці купити їжі, — продовжує Докія, — а там м'ясо таке гарне та червоне, аж проситья купити, але я не можу собі дозволити на такий люксус: купую помідорчик або іншої городини чи овочів і з тим їду додому.

Треба згадати, що Докія Гуменна має чудовий припис на смачну й здорову їжу, що, на мою думку, тримає її до сьогодні здоровою і свіжомолодою, граціозною в рухах тіла, бистроумною і пам'ятливою. Має вона маленьку, але спосібну машинку для видушування соків з городини й овочів — “джусер” по-нашому. Туди вкидає вона куски яблука, капуста, селерн, помаранчі тощо. Видусить весь сік і ми випиваємо на здоров'я. Тоді вона бере густі залішки, змішує все з пренарованою м'якою, що ми звичайно вживаємо на млинці чи “пенкейкси”, виробляє з цього галочки, які смажить на олійку. Їли ми їх гарячими, з чайком або кавою. Вони дуже смачні й поживні!

Знайшли ми досить часу, щоб поговорити з Гуменною про її клопоти з письменництвом.

— Інколи я сама собі дивуюся, чого я це досі пишу. Тяжко буває, дуже тяжко, ...видрукує видавництво працю, так я мушу всі книжки повинести цими сходами до кімнати. Тоді накую: по одній до приятелів і знайомих, а по п'яти в пакки до книгарень — а тоді носи, й носи, й ще носи ці пакки на пошту — вдолину і вгору, вдолину і вгору, й так вже втомлюся, що сяду й плачу! ...Та воно нічого не помагає, встаю — й далі носити мушу...

Одного разу я вже кинула була писати, — продовжує вона, — й пішла до фабрики на працю...

— І як воно вам пішло? — питаю.

— Та як пішло, за короткий час покинула працю й знову до пера!

Коли я вишу, — пояснює Гуменна, — я попадаю наче в гіпнотичний транс: не чую нічого, не знаю й не відчуваю нічого — я цілковито гублюся в своєму писанні, живу новістю своєю повістю і аж по закінченні — пробуджуюся!

Докія Гуменна пішла до своєї спальні й звідти почала вносити звої різнокольорових пологен. Вона розвинула їх злегенька й по одному розпростирала передо мною на підлогу. Були це свого роду килими, розміром сім на три й пів фітів, на яких Гуменна розмалювала по-мистецьки прекрасні українські взори, хрестикові й квітчасті.

— Але ж для самого розмірення квадратиків вам треба посвятити кілька днів часу! — кажу їй.

— Так, — відповіла Гуменна, — та хіба ж для того часу не треба? Мені книгарні дають полотно й олійні фарби, а після викінчення, я даю їм певну скількість килимів, як заплату. А котрі вам найкраще подобаються?

Я вже всіх їх докладно оглянула: всі вони напричуд хороші, (а було їх не менш двадцяти!) однак мені найкраще подобалися килими з зображеннями соняшників — на темно-коричневому тлі, з хрестиковими зображеннями на краях і з великими жовтими квітами всередині.

— Оці, — кажу, — оці соняшники — це краса й мистецтво! А чи розмножуються ваші килими в Нью-Йорку?

— Дуже мало, — відхає Гуменна, — поза книгарні мало хто купує ...коли б за безцінь їх продавала, то напевно й купці були б, а так — хай лежать собі в мене! — вона спритно позвивала їх знову й віднесла назад до спальні.

Мушу сказати — що не так то давно, дістаю пакунок від Докії Гуменної, а в ньому — килим з соняшниками, який мені найбільш подобався! Дорога, незвичайна пам'ятка!

Де ж не була я з дорогою Докією! Відвідали Українську Православну Церкву Св. Володимира, що є дійсно гордістю українців у Нью-Йорку. Давно, давно це була жидівська божиця, яку українцям вдалося відкупити за помірковану ціну й переробити на Православний стиль. Наверху є простора Церква, а по боках і внизу знаходяться велика зала, мешкання для господаря та безліч кімнат на класи й канцелярії. Мене прямо чарували мистецькі прикраси в пілому будинку, зокрема різьба по дереву. Як на сьогоднішній час, напевно й за пів мільйона такої будівлі не купили б!

Заходили ми до кожної української книгарні — Сурми, Арки та інших. У кожній купила принаймні пачку карточок на пам'ятку. Не минули ми і УВАН. Вона тільки недавно перейшла до нового приміщення, але в середині вже панував взір-

невий порядок. Крутими сходами вийшли ми у просторі кімнати, де двос людей каталогують і класифікують нові й старі книжки, часониси тощо. Зайшли ми сюди в день після виставки малюнків артиста-маляра Петра Холодного, але що малюнки ще висіли на стінах, ми з Гуменною могли досхоchu надлюбуватися його мистецтвом. Хтось подарував мені знімку з його “Матері Божої з Ісусом” на згадку моїх відвідин.

Проїхали ми теж тунелем під Гадсон рікою до редакції “Свободи” в Джерсей Сіті. Стрінулася там з редактором Драганом і, на його запрошення, мала інтерв'ю про нашу організацію.

Зайшли ми й до будинку Об'єднаних Націй, а тому що сесій в той час не було, ми могли свобідно походити по всіх залах. Ми найдовше зупинилися в залі, де відбуваються всесвітні наради. На хвилину ввійшли ми до каплички, що була створена на пам'ять покійного Даґ Гаммершольда. Це досить простора кімната, з кріслами розставленими під стінами для гостей. На самій середині знаходиться свого роду престіл з білого мармuru, на гладенький верх якого падає постійно тьмяне світло згорн. Немає там ні хреста, ні зорі, ні свічок, для того щоб кожна людина могла зайти сюди затишно й, в глибокому спокою, помолитися Богу по-своєму.

Були в прекрасному парку “Да Клоїтерс” і оглянули в ньому стародавній палац. Мільйонери Рокефеллер і Морґан допомогли перевезти його з Італії й знову зікласти його на американській землі, камінь на камені, в ориґінальному вигляді: тут містяться старовинні екзонати з різних країн. Все це належить тепер до “Метрополитам Музеум оф Артс” і треба б дійсно побути хоч два дні, щоб могли все належно оглянути й оцінити. Не минули ми й славний “Рокефеллер Сентер”, з чудесними фонтанами, золотими статуями... в театрі тоді ставили Великдню п'єсу, де брали участь понад двісті людей. Ми з Гуменною просиділи тут двічі, щоб досхоchu надлюбуватися чудовим співом могутнього хору та одушевлятися виконанням оркестри.

— Не можна бути в Нью Йорку, — каже Докія Гуменна, — щоб не піти на верх Емпаср Стейт Білдінг. Я сама вже пару років там не була й хотіла б знову вийти на нього. Звідти можна бачити пів світу, коли немає туману! — гордо заявляє моя провідниця.

Їдемо. Ввійшли до будинку, купую квитки, стаємо в елеватор і відразу летимо вгору; десь посередині переходимо в інший і за кілька мінут стоїмо на сто першому поверсі! Година п'ята вечора.

— Треба нам побути тут до заходу сонця, — пояснює Гуменна, — щоб побачити як міняються красвиди нарізно, в чотирьох сторонах світу, а коли темніє, яка ж тоді краса, бачити як освічують вулиці й хмародери Нью Йорку!

Кожний по-своєму бачить і сприймає красу всього того, що дає йому душевну насолоду й приємність, що дає підйом і окрилення серцю... Для письменницької душі Гуменної це була розкіш і глибоке одушевлення; з явною гордістю вона показувала мені визначні місця в Нью Йорку:

— Бачите онтам озеро? — і вказує на велику поверхню води, що синіє в даліні, — звідти ввесь Нью Йорк воду п'є! А ось той будинок, це Вріглей Білдінг, а ген там... — і так далі... Я певна, що дуже мале число ньюйоркців, які ціле своє життя живуть у цьому найбільшому місті світу, знають його так палко й безкритично, як наша письменниця, недавно прибула з України — Докія Гуменна!

З великим зацікавленням вона ходила від вікна до вікна й оглядала їй знайомі красвиди. Онтам на півночі пристань, пляжі, безмежний Атлантичний Океан, а на ньому тисячі пароплавів та човнів; поглянеш на захід — там місто, місто, а ген під синім обрієм видно й зелені фарми; а може, стоячи обличчям до сходу, її думки линули з молінням на рідну Україну!... Рантом з заходу сильний вітер наніс клуби чорних хмар, які заступили сонце, хоч далеко на сході воно все ще світило; сильний удар грому потряс будинком і поспався густий дощ; тривала буря цілу пів години.

Я чомусь завжди відчуваю страх перед висотою, от, подивлюся вниз із другого поверху і зразу крутиться в голові. А тут ми так високо, під самим небом, а до землі так далеко, далеко... Обійшла я довкола раз з Гуменною, а тоді сіла на канянку й більш не мала наміру вставати.

— Ви мені дуже бліді виглядаєте! — журиться Гуменна.

— Це так, з утоми, — відповідаю. — Ви собі ходіть і оглядайте красвиди, — кажу їй, — а я краще тут відпочину.

Попри мене ходять групи захоплених туристів, чую різні мови, сміх дітей; Гуменна прибігає час від часу, просить мене подивитися на це, на те, а в мене єдина думка: щоб тільки скоріше вниз. Випили ми й кави під небом, але й кава не могла відігнати тяжкого настрою. Коли ми нарешті з'їхали вниз, була дев'ята година, надворі запала ніч, на вулицях горіли світла. Ми повечеряли поблизу в ресторані й поїхали додому відпочивати.

Були ми обі теж і на Стейтен Айленд. Виходимо на палубу великого корабля, вкидаємо в скриньку по п'яти центів і плинемо. З нами переїжджають тисячі людей, велике число з них туристи, а ршта ті, що працюють в Нью орку, а живуть на острові. Переправа триває не довше двадцяти мінут. Праворуч вхід до Америки стереже височенна статуя "Стецю оф Ліберті" з смолоскипом у правій руці. Можна було, й хотілося, піти та оглянути статую, але в мене вже часу не ставало.

Ген ліворуч стояли на морі могутні пароплави, кожний з відмінним прапором.

— Це кораблі з різних країн, — каже Гуменна, — не один з них везе нових переселенців до Америки. Вони не мають права входити до пристані, аж поки урядовці з департаменту еміграції не провірять, чи немає в них якоїсь заразливої хвороби, ...а що сьогодні п'ятниця, то всі мусять терпеливо чекати аж до понеділка!

Ще першого дня мого побуту в Докії Гуменної я їй сповістила:

— Пані Докіє! Я вам писала, що в суботу їду до Савт Бавнд Бруку на з'їзд Сестрицтва. Отож, прошу вас поїхати зі мною, як мій гість; звідти поїдемо на день до Філядельфії, а тоді повернемося додому!

Гуменна очевидно зраділа, можливо не так участю на з'їзді, як зустріччю з улюбленою приятелькою і сестрою по перу, Галлиною Журбою, яка живе в Філядельфії.

Нарешті прийшла субота. Встаємо раненько й збираємся в дорогу. Гуменна турбується, як звичайно буває в жінок, що їй одягнути, суконку взяти на неділю, це ж бо ми їдемо на з'їзд, там людей багато... Згодом вибираємо дві, що нам обом до внодоби; своє буйне, чорне волосся Гуменна прикриває чепурною зеленою береткою.

З Нью Йорку до Савт Бавнд Бруку година з гаком їзди; приїжджаємо біля десятої рано, гості щойно закінчили снідати, там нас щиро вітають і припрошують теж поснідати.

Знайомлюся вперше з головою Сестрицтва, з пані Людмилою Івченко. На мене вона назавжди справила сильне й миле враження великодушною, інтелігентною жінкою, яка зовсім заслуговує на нелегкий пост красвої голови жіноцтва. До того часу, я читала її повісті, знала дещо про її життя й працю в Америці, на скитальщині й на рідних землях, — а тут вже й вітаюся з нею! Висока, струнка, шляхетна жінка, з виразом глибокого й трагічного переживання на спокійному обличчі; від неї наче повівало духом безмежної терпеливості й розуміння людської душі...

Треба згадати, що таке ж саме враження зробила Людмила Івченко на всіх наших членок, коли на запрошення Союзу вона приїхала з Вашингтону на наш домініальний з'їзд до Вінніпегу, в місяці липні.

— Ох, яка я рада, щоя на цей з'їзд приїхала! — з великим одушевленням говорить мені наша касирка, молоденька Маріяна Гнатюк, — хочби задля того, що мала нагоду познайомитися з такою знатною жінкою, як пані Івченко. Я почувалася дуже гордою, що між українцями є такі жінки як вона!

По довгих роках, зустрічаюся знову з Блаженнішим Митрополитом Іоаном Теодоровичем. Знаю Владика ще з дитинства, пригадую з яким то великим очікуванням і глибоким почуванням пієтизму, ми очікували його відвідин по всіх наших церквах у Канаді! Кожного літа, на протязі довгих років, тодішній Єпископ Теодорович вибирався в далеку подорож, що тривала й по кілька місяців, щоб відвідати й скріпити на душі своїх душпастирів і вірних. Пригадую, що випродовж двох тижнів перебував Владика і в нашому убогому домі, в далекому Смокі Лейку... Хоч і прожиті роки поєрібили його волосся, але духом залишили його надалі свільним і бадьорим.

Щиро вітас мене Високонпреосвященніший Архиепископ Метислав, як добайливий господар, бо ж це тут, у Консесторії, відбувається з'їзд і він над усім наглядає. Ми також знайомі, з Едмонтону, ще з тих років, коли Владика Метислав очолював нашу Церкву в Канаді. Владика мило згадує Едмонтон, з цікавістю розпитус про знайомих йому людей.

Консесторія Української Греко-Православної Церкви в Америці, що має осідок у Бавнд Бруку, займає поверхню кільканадцяти акрів землі. Колись, це була фарма заможного американця й усі будинки, що були на фермі, Консесторія використовує для своїх потреб. Один будинок переробили на тимчасову церкву, інший вживають на залю, а знову інші на мешкання для священників, на канцелярію і школи. Є тут і просторий дім, де мешкає Архиепископ Метислав.

Жінок з'їхалося високе число з різних частин Америки. Було значно менше чоловіків, але прибули священники, як говорили мені, майже зі всіх Громад. Тому, що я була першим гостем в Канаді й делегатом від нашого Союзу, мене посадили на найбільш почесне місце: між обох Владик! Там було моє місце під час дводенного з'їзду! Великою втіхою для всіх була приявність Докії Гуменної — ніхто не сподівався бачити цю відому письменницю на з'їзді; їй теж дали почесне місце в президії.

Пані Людмила Івченко, голова й основнича Сестрицтва, відкрила з'їзд і керувала ним. З великою увагою я вислухала звіти всіх делегатів, що розповідали про успіхи на місцях, про перемоги й плани праці на майбутнє. Сестрицтво — це в них нова організація і мені пригадалися часи, з-перед тридцяти років, коли то ми організували свою всеканадську організацію. Здавалося мені, що в них загубилося ціле покоління організаційного життя — в тому часі, коли наше Православне жіноцтво в Канаді піднесло організаційне життя в Союзі на найвищий щабель, що охоплює кожну ділянку суспільної діяльності: церковну, мистецьку, освітньо-культурну, — без чого трудно навіть уявити собі українське життя в Канаді, — то в них це починалося вперше аж тепер, і я з подивом і великою повагою ставилася до Людмили Івченко, яка, майже без допомоги, взялася за так благородне й корисне діло — зорганізувати жінок в Об'єднанні Українського Православного Сестрицтва в Америці.

Звітували делегати про свої клопоти: байдужість жіноцтва по Громадах, відчуження молодших жінок, турботи про дітей, про те, що місцями й священник противиться якомусь організації рухові жіноцтва в його Громаді... Але, в більшості, жінки шире цікавляться піднесенням громадського життя, а не тільки власними буденними потребами. Короткі, щирі вітання висловила також і Докія Гуменна.

Після звітів прийшла черга на мою промову. Мене признається, що я ждала цієї хвили зі страхом Божим — говорити перед обома найвищими Владиками Православної Церкви в Америці, перед визначними письменницями й жіночими провідницями, як Людмила Івченко і Докія Гуменна — не було легкого справою. Однак, вислухавши тих сердечних жінок, які з захопленням старалися приєднати членок своїх Громад до Сестрицтва, я відчула що й я сестра цих терпеливих, багатонадійних членок і що за мною святий обов'язок дати їм хоч іскорку надії, іскорку підсилення до нелегкого завдання — зорганізувати жіноцтво. З глибоким почуттям гордості, я змалювала їм образ нашого Союзу, який постійно й всеціло охоплює всі ділянки громадського життя, піклується молодю від дошкілля до юнацтва і далі; розповіла їм про сильну чоловічу організацію Союзу Українців Самостійників, до якої належимо як складова частина, а також спінула й про Союз Української Молоді Канади; говорила про наші спільні зусилля зберегти українську мову, про наше мистецтво, святості, традиції, закріплення Православної віри в молоді за допомогою духовенства. Я пояснила, що наша організація бере активну участь в інших всеканадських жіночих організаціях, є членом Націо-

нальної Ради Жінок Канади і Міжнародної Ради Жінок, де наші членки бувають інколи членами головних управ; запевнила всіх, що ми теж цікавимося життям і визвольними змаганнями наших братів і сестер на Україні.

Я роздала для огляду всім, а декому й подарувала, наші видання про вишивки, писанки, куховарство, наші обійжники, промови тощо, що привезла з собою. Сестрицтво дало мені декілька з їх видань, головню п'єси для дітей.

Нарешті, я закінчила заявою, що успіх якоїбудь праці, в Церкві чи в Громаді, до великої міри залежить від того, яку участь бере в ньому свідоме, зорганізоване жіноцтво — матері! А що найголовніше — мусимо завжди пам'ятати, що Союз Українок Канади і Сестрицтво в Америці — це єдині дві зорганізовані сили Українського Православного жіноцтва в цілому світі!

В неділю раненько всі йдемо на Архиперейську Службу Божу до малої церкви, бо якраз тоді Церква-Пам'ятник Св. Володимиру не була викінчена. Служили обидва Владики з співучастю священників з різних Громад. Ті, що не можуть поміститися в Церкві, стоять надворі: а тут така спека, що дихати не дає. Незважаючи на те, хор чудово співає на славу Божу; молоді хлопці прислугують коло престола; почувуюся зовсім так, як у нас удома — це теж і моя Церква! Пані Івченко, Дюкія Гуменна і я стали навколійки напереді й над нашими похиленими головами Митрополит читає Євангеліє. Одно було для мене дуже цікаве: перед закінченням Служби Божої, всі Сестриці поставали при однім боці і, в один голос, прирікали вірно служити своїй Церкві. Присягу провів Архиперейський Метислав.

Після багатого, смачного обіду, що його вміло приготувляють наші українські господині, де б вони не були, — з'їзд закінчився щирими пращальними промовами. Я мала враження, що все заскоро скінчилося! Скільки залишилося невирішених питань, скільки невисловлених думок (та хіба ж і на наших з'їздах такого не буває?!). Мимо цього, жінки-членки обіщували багато виконати у своїх Громадах і принести гарні звіти про свою діяльність на наступний з'їзд. Як у них, так і в нас є одна спільна проблема: багато праці, а мало рук!

Закінчився з'їзд, усі пращасмося по три рази — так не хочеться відходити! Ми з Гуменною йдемо до Філядельфії з Митрополитом Іоаном. Владика сам запропонував повезти нас своїм автом, коли довідався, що нам дорога до його міста.

— Знаменитого шофера будете мати! — з усмішкою запевняв нас отець Іван Савчук, парох Філядельфії. — От, минулого року приїхав до нашої Консисторії ваш Митрополит Іларіон з Канади. Умовилися обидва Владика, що поїдуть до Філядельфії разом, а наш Владика буде їхати своїм автом! Й тут чуть не плачу, уклінно прошу їх: — Владика дорогі! Ради всього святого, не їдьте разом в одному авті! Ану ж припадок... тоді лишимося в Канаді і в себе без Митрополитів! — Нічого не помагало!

— Але щасливо доїхали!! — зауважив Митрополит з усмішкою, — Святе Письмо запевняє що “Віра твоя спасе тебе!”

Архiepіскоп Метислав веде нас оглянути славний український цвинтар, біля Церкви-Пам'ятника, де спочивають визначні американські українці, як Мухин, Фоменко, та інші.

— Не один українець бажає бути похороненим на цьому цвинтарі, — каже Владика, — а багато вже й замовили тут місце для себе — й не всі то Православні...

Владика запрошує нас до свого дому, де покаже рідкісні експонати українського мистецтва, що він привіз з України. Ці речі призначені для Музею Владика, що знаходиться ввизу під Церквою. На пам'ятку дає мені Владика, єпископський золотий хрестик з-перед двох сот років і кольорову знімку з єпископських риз того часу. З Докією Гуменною та іншими гостями оглядаємо старинні килими, вишивки, стародруки, яких з глибочою пошаною дотикаємося сучасними руками!

Та прийшла остання хвиля, що буває найтяжчою: дякуємо і від'їжджаємо. Пані Докія числить міноти: звідсіля до Філядельфії приблизно вісімдесят миль, отож, за пару годин вона вже буде бачитися з дорогою подругою — Галиною Журбою.

ІСТОРІЧНА СТРИЧА

Другий З'їзд Українського Царвоcлавногo Сестрицтва в Америкі, в Св'ят Бавид Брукс, травень, 1963. Сидять посередні: Архидіакон Метислав, пані Стефанія Цауш, голова Союзу Українок Канади, Митрополит Іван Теодорович, пані Людмила Івченко, голова Сестрицтва, останній ряд зверху: Докія Гуменна.

У ГАЛИНИ ЖУРБИ

До Філадельфії заїхали ми з Докією Гуменною щасливо. Митрополит Іоан Теодорович бездоганно править автом і за півтори години їзди з Савт Бавнд Бруку, ми вже стояли перед його домом. Живе Митрополит з своєю дочкою й зятем у найкращій дільниці міста; дім великий, просторий, стоїть на горбі, на широкому подвір'ї трава як шовк м'яка, всюди квітучі кущі й дерева, а квітів... де оком глянеш, безліч видів і кольорів, — здається в самому раю кращого місця не знайдеш!

Недалеко хати стоїть кремезний, старинний дуб, мабуть і два-три чоловіки не обняли б його...

— Оце, — пояснює Митрополит Іоан, — кажуть є найстарший дуб у Філадельфії, дуже часто приїжджають сюди репортери та туристи фотографуватися біля нього.

Входимо в дім і Митрополит відразу веде нас до своєї канцелярії. Перше що мені впало в вічі, це темновиншеві й оздоблені золотом рамки на стіні, в яких розложена дюжина чудових писанок. Ця декорація мені до болю знайома.

Митрополит замітив мого зацікавлення й з усмішкою запитав:

— Хіба ж ви не пізнаєте? Це той самий образ, що ваші дорогі жінки подарували мені, коли я в останнє прощався з Едмонтоном! — Голос його на хвилинку затремтів; кому ж бо не жаль покидати Едмонтон!

Я собі зразу пригадала те вечірнє прийняття, що його дав наш відділ Союзу Українок Канади для Громади при Церкві Св. Івана, — який то жаль огортав всіх нас, коли ми прощали тоді дорогого Архисніскопа Теодоровича; жалко було, але одночасно огортала всіх і гордість з того, що Канада вже має свого Архисніскопа в особі Владки Метислава.

Я кожного дня бачу перед собою цей образ, — продовжував Владика, — і кожного дня згадую Канаду взагалі, а Едмонтон зокрема. Передайте від мене щирі вітання вашому жіноцтву за цей цінний дар. Ніхто, ніде мені подібного подарунку не дав!

Внучка Ніна, в відсутності матері, угостила нас чайком, як справжня господиня дому. Ми попрощалися з Митрополитом, сіли в таксівку і нарешті пускаємося в дорогу — до Галини Журби.

Тут повторилася та сама історія, що була з шофером у Нью Йорку: подаю йому адресу, а він відразу й питає:

— До кого ж це ви їдете в цю дільницю міста?

— До приятельки, — відповідаю коротко.

— Вона порторіканка?

— Ні, — пояснюю, — вона українка.

Шофер чуть не вискочив автом на хідник.

— Українка, кажете? — питає, — Я ж українців знаю — гарні люди, мають гарні дома, живуть у... — тут він назвав мабуть кращу дільницю міста, — але щоб українка жила в Норт Френклін, цього не хочеться вірити! А що ж вона там робить?

— Пише новісті, — відповідаю, — вона наша письменниця!

— Гм-м-м, — покрутив шофер недовірливо головою, — ще й письменниця!

Дорога далека, їдемо й їдемо... в'їжджаємо в дільницю, що існує мабуть від зародку міста Філядельфії: двоверхові дома з цегли, стіна в стіну, цілими блоками, темні, закурені, з маленькими віконцями і клаптиком пожовклого травника спереду. По розпечених сонцем хідниках нанівголі порторіченята бігали босоніж і з криком та вигуками бавилися, як бавляться й інші діти по всіх усядах. Коли ми зблизилися до наміченої адреси, я звернулася до шофера:

— Ви оцю пані, — вказую на Гуменну, — залиште при цій адресі, а мене завезіть до найближчого готелю; я собі ввечорі перейду пішки до них.

— Лейді, — заявив спокійно шофер, — у цій дільниці готелю немає, а хочби й був, то я вас ніколи туди не завіз би!

Нарешті зупиняємося біля дому Галини Журби. Дім, як усі інші, задимлений, двоверховий, з цегли, з викривленими східцями. Шофер очевидно дбав про далеку гостю, бо, завернувши авто, став на протилежному боці вулиці й чекав. Докія Гуменна кинулася до дверей і зразу натиснула кнопку, над якою виднів напис: "Галина Журба". Ніхто не виходить. Шофер чекає. Гуменна нервується.

— І чому ж це вона не виходить? — журиться Гуменна, — вона рідко коли виходить із дому... Я певна, що вона вдома!

Це тривало кілька хвилин. Гуменна потискає кнопку. Шофер чекає. Я стою. Згодом, десь з середини, почувся тихенький хід. Може це вона! Двері відчиняються. Радісні оклики.

— Докійко!

— Галинко!

Яка щира радість, яка дружня любов відображувалася тут. на цих скривлених сходах, у цьому порторіканському Гетті, при зустрічі двох відомих письменниць! Плакали сльозами радості, обіймалися, цілувалися і тільки чути було придавлені плачем вислови:

— Докійко! Докійко! Це ти! Це ти прийшла до мене!!!

— Галиночко моя! Оце, ще раз тебе бачу!

Я стою біля своїх валіз і з слізьми в очах приглядаюся зворушливій сцені. Згодом вони успокоїлися й аж тоді Гуменна звернулася в мою сторону.

— Галиночко! Це пані Стефанія Пауш, голова Союзу Українок Канади, що дала мені змогу відвідати тебе!

Я знайомлюся. Цілуємося й ми обі. Передо мною стоїть малесенька істота, не маючи напевно й сто фунтів ваги! Смаглява, мов циганочка, дві тонесенькі кісочки звисають по обох боках худенького личка, голова перев'язана облізлою хусткою, що колись напевно білою була; одягнена в довгому, по п'яти, коричневого плащі, з якоїсь товстої матерії, старосвітського покрою, зацеплений на грудях двома великими шицьками, на ногах зношені, старенькі туфлі... Дивилася на мене м'якими, мов у серни, чорними очима і з виразом глибокої радості.

— Але ж ходімо до сердини, — запрошувала, — чого нам стояти на гарячому сонці!

Ми з Гуменною підняли мої валізи й подалися східцями вгору. Я розглядаюся по коридорі — полушані, брудні стіни, стрімкі сходи, повітря кисле, насичене остримми запахами давновареної їжі...

— Господи! ... думаю знову. — отож і Журба живе тут у таких умовах як і моя Гуменна!

Входимо до невеличкої кімнати, заповненої старими, зужитими меблями: ліжко, канапка, середина якої майже сягає до підлоги, кілька крісел, а посередині кімнати великий круглий стіл, увєрх закиданий панерами, книжками й часонисами. Одно вікно на південній стіні пропускало денне світло до кімнатки. Через двері з східної сторони мала кухня, а далі малесенька лазничка.

Галина Журба, скинувши з себе плащ, почала хвилюватися, як і кожна інша господиня, до якої Бог наднесе несподіваних гостей.

— Такі дорогі гості, а в мене й кусочка хліба немає! Вчора не кувила, а сьогодні педіля й склени зачинені. Але я приготвила собі горщик гречаної каші, то може кашою по-вечеремо!

Тут Докія Гуменна врятувала ситуацію. З паперової торби, в якій посила свої знаряддя, вона витягнула торбинку й подала Журбі.

— Ось маси канапки з саямі, — сказала, — я їх приготувала нам на дорогу ще в Нью Йорку, але нас всюди годували, так що канапок ми й не рухали.

І з подивом дивилася на неї: та ж я була з нею весь час, коли ми готувалися в дорогу, але коли вона ці канапки зготувала, я не бачила.

— А може той саямі вже зіснутий, — заклопотано запитала Журба, — не вже другий день їх носити, а тут така спека...

— Та куди там зіснувся, — запевняє її Гуменна, — саямі, це така ковбаса, що ніколи не псується. Давай, поріжемо на кусочки й вкпнемо до кави — смачніша буде!

Обидві пішли до кухоньки, весело розмовляючи, а я відсунула купу паперів на столі й взялася писати карточки до кожної з моїх співробітниць Централі Союзу в Едмонтоні; до всіх той самий зміст: за тиждень я буду вдома, й прошу щоб кожна обов'язково явилася на зборах наступного четверга. Пишу спокійно, над душею й тілом мене трясє невеликий гнів.

— І якої незавидної долі ти приїздила сюди? — картаю себе, — тут жінка кусочка хліба немає, а ти ще їй на голову прийшла! Та ж було залишитися в місті в готелі, викунатися гарненько та спочити на м'якому ліжку, ...так ні, захотілося тобі до бідної Журби, ...напала на нещасну жінку, наче грім з ясного неба!

Закі я написала двадцять карток, вечір був готовий. Галина Журба розсунула ще декілька книжок і вже було місце на три тарілки, миску з кашою та булочками Гуменної. Ще й гарячого чайку запарили. Каша смачна, булочки теж, хоч сухі, запиваємо все чайком, а тут щира господиня принесла з кухні маленьку пляшечку, майже повну жовтjавої ріднини.

— Вип'ємо за ваше здоров'я, нані Наум! — усміхається до мене, — й за твоє, Докійко, ...я оце ще на Великдень заправила сама й тримала з запасі, сподіваючися гостей, але ніколи не спилося мені, щоб таку дорогу гостю, як ви, з далекї Канади, я гостила в себе!

Випили ми за здоров'я кожної зокрема, але й це не могло відігнати в мене поганого настрою й почування, що я тут зайва, як п'ята нога в собаки!

Треба згадати, що Галина Журба має любого нестунчика — величезного kota, гладкого-гладенького, мов коштовний оксамит, подібного я з роду не бачила. Жовто-сірий, з круглими жовтими очима, він лежав спокійно на ліжку і згїрдливо поглядав на мене й на Гуменну. Його передня ліва лапа була зігнута.

— Оце, — пояснює Журба, погладжуючи kota по голові й вказуючи на скалічену ногу, — наслідок нічних амурів. Ах, ти цестюху мій перозважний! І треба тобі лізти між ту вуличну зграю! Та ж ти за них усіх мудріший, ...але ось бачите самі, — звертається до нас, — до чого то любові й між котами доводять! Ось недавно так його ті котюги покусали та подерли, що заледве живий до хати приволився, та на щастя, вдалося мені його вилікувати.

Ох, і мудрий він у мене! — прихвалювала Журба, — а як він розуміє мою психіку! Говорю з ним, як з дорослою людиною. От, пишу щобудь і читаю, а коли подобається йому, то аж леститься коло мене, а коли ні, то таким поглядом міряє мене, що я відразу все переписую; і що ж ви думаєте, правду кажу, за кожним разом воно краще виходить!

Ми з Гуменною ввічливо уміхаємося з її уявлення...

По вечері миски забрали зі стола й ми троє розіслися вигідно й почали розмовляти про різні речі... У Галини Журби напрочуд милий і ніжний голос, а коли вона розповідає про щобудь, так відразу викликає перед очима образ сюжету, про який іде мова. Перш усього, вилила свій превеликий жаль і гнів на відомого в Філадельфії письменника (прізвище його, з певних причин, не подаю), який, правдоподібно, безсовісно забрав у неї її найкращий твір "Тодір Сокір" і "охрестивши" іншим заголовком, видав як свій власний твір. Гуменна, не менш за свою приятельку, гірко переживала цю болючу трагедію.

— Та гадюка рябочерева, той диявол з самого дна пекла! — гнівно говорила Журба, — поповнив такий злочин, наче б він у мене вбив рідну дитину! Але я ще знайду спосіб йому відплатитися, ой, попам'ятає він мене!...

Фах! З голови полетіла хустка в кут; фах! полетіла блюзочка в іншу сторону, а за нею і спідниця... Галина Журба сіла на велике м'яке крісло, підібгавши під себе ноги мов турок, на ній спортивна сорочичка, а в низу залишилися великі жіночі штанці, з товстого темного матеріалу, з гумовою тасьмою в поясі й над колінами.

З присвосної повісті, перейшла мова на її власне життя. Галина Журба походить із славного польського роду. Батько був лісничим, у родині хоч було багато дітей, жилося всім добре. Галина колись ходила до найкращих шкіл і була б напевно багато осягнула своїми письменницькими здібностями між поляками.

— Та коли я, дитиною, бачила як злилися поляки над українцями, я зненавиділа свій народ так сильно, що й до сьогодні в мене ненависть горить! — з очей спалилися іскри, уста судорожно тремтіли, — й коли я відійшла з дому, я пішла між українців і ніколи до родини не верталася. А ось і мій Іван!

Вона вказала на кольоровий портрет молодого, гарного чоловіка, що я раніше закримітила.

— Оце мій любий, дорогий Іван! Я полюбила його понад життя, а він мене любив такою ж любов'ю... Я полюбила його людей, його Україну, може ще більше як він самий, бо це ж вона, та Україна, дала мені його!

На хвилинку вона замислилася. — За життя Івана я не визначалася на письменницькому полі, він же був першим у моєму житті, а коли писання стоїть на другорядному щаблі, так воно й другорядним виходить!

Розповідала далі про часи жахливого переслідування українців поляками, про те, як її з чоловіком розділили, його вкинули до однієї в'язниці, її до іншої й одно про одного вістки не мали.

— Коли я була в тому проклятому польському криміналі, сталася однієї ночі страшна подія, про яку я не можу забути. До сусідньої від мене келії, вкинули молодого сільського хлопця. Він був зовсім нагий, а що надворі був сильний мороз, то в келії було дуже холодно. Щоб ноги його не примерзали до цементової долівки, нещасний хлопець бігав кругом замерзливих стін і вигукував різними голосами сільських тварин: півав когут, іржав як кінь, мукав мов корова, тавкав як собака... та десь над ранком знемігся, впав безсилий, ...так його й вивнесли неживого...

Коли згодом зішлись з Іваном, у нього здоров'я було підкошене нелюдськими переживаннями в тюрмі. Галина дивилася його чим і як могла, але рятунку не було... Іван помер, залишивши її молодого, безпритульною вдовою...

— Але я, дорогенька моя пані, українка! — запевняла вона мене, — я тілом і душею українка, я свого Івана віддала за Україну, а це — половина мого серця! І коли я бачу вас у своїй хаті, пані дорога, я відчуваю таку безмежну любов до свого народу, що не можу цього висловити! — Дві гарячі сльози покотилися по сухенькому обличчі..

Я дивилася з превеликим жалем у глибину тих чорних, заплаканих очей, і здавалося, що це я разом з нею переживаю ту тяжку самотність, в якій вона живе, відчуваю в серці ту божественну любов, яку вона носить у своїй душі до українського народу...

І параз, начебто ангельська рука поблагословила її, обличчя в неї прояснилося надземним сявом, тим тихим, глибоким сявом, що вливається в душу людини, коли душа наповнена чистою любов'ю. Дивлячись на неї, я відчула тихий спокій, ...я відірвала зір від її очей і оглянулася по кімнаті: те саме небесне сяйво обгортало все — я не бачила вже ні куні старенького одягу, ні порохів, ні зайлжжених меблів... Золотиста світлість покривала тасмничо все.

Я схилила голову і з тією ширістю, з якою тільки недавно протестувала гнівно проти моєї присутності в цій хаті, я тепер, з глибини душі, дякувала Господеві, що дозволив мені бути достойною пережити таку радість. Мені доводилося деколи читати про такі осяяні обличчя в людини, в певних переживаннях, але ніколи мені не снилося, що й я буду свідком такого настрою.

Находила десята година. Вставши з крісла, я щиро подякувала милій господині за хліб-сіль і заявила що йду покликати таксівку; мені ж треба заїхати кудись до готелю на нічліг.

Галина Журба дивилася на мене з наївним подивом.

— Але ж, пані дорога, — питає мене, — пощо ж вам кудись до готелів їхати звідсіля? Та хіба ж у мене місця немає? — Сухенькою рукою вона розвела по кімнаті, — я ж ніколи в житті стільки місця не мала як тут, ми три зовсім вигідно можемо поміститися!

Ніякі мої переконування не помагали, бо до її просьб прилучилася ще й Гуменна. В мене серце завжди буває м'яке на всякі прохання, тому ж, рад-нерад, залишаюся переночувати з обома письменницями. Мені, як далекій гості, Журба відступила своє ліжко, Докії Гуменній довелося спати на капанці, а щоб вона не звисала до підлоги посередній, ми вкинули туди якусь подушку, якісь плащі й прикрили коцом. Нічого, одну ніч переспати можна!

Деж подінемо Журбу? І на це знайшлася рада: ми стягнули двос м'яких крісел (армчейрс), зв'язали докуні передні ноги і там умістили Журбу; голова оберта об одну спинку, ноги об другу, так напів сидячи, напів лежачи мучилася бідна, але зате дві дорогі гості були в неї в хаті!

Роздягнувшись, лягаю на ліжко, під простиралом розирс-тертий великий шмат плястику, що шелестів від найменшого руху. За кілька хвилин по хаті розвієся тихий, сонний віддих Гуменної. Журба частенько зітхала, напевно з причини невідного положення.

Ще не встигла я належно вмотитися на чужій постелі, коли чую легеньку ходу котячих ніг і шелест плястику на моєму ліжку. Це кіт, задумав примоститися біля моїх плечей і тут, з легеньким муркотінням, він за хвилинку солодко заснув. Я зразу здригнулася, а потім тихенько лежала і ледве дихала. В мене є таке порозуміння з котячим родом: я знаю, що це є сотворіння Боже й тому я їх шаную, але вони мене не турбують, а я їх...

Почувся тихенький шепіт: — Котє, чуєш, котє! Й чого ж це ти до пані поліз? А ходи сюди, чуєш, ходи до мене, котику!

Та “котє” й не думає влзити до своєї пані — йому й біля моїх плечей вигідно й тепленько, він далі спокійно дрімав. Де-кілька хвилини я намагалася передумувати переживання того дня, та сильна утоми перемогла й я заснула...

Пробудилася рантом десь серед ночі. В хаті темно тем-несенько... Ох, знаю причину чого це я збудилася: в середині в мене такі страшні болі та корчі, що хоч проси рятунку! — Що воно таке? — думаю зо страхом, — хіба ж це я вмираю? — Притискаю сильно кулаки до живота, але нічого не помагає. Сльози котяться на подушку, а думки фантазують: — Ану ж прийдеться тут померти, так хто ж нас тут відшукає, й коли? А Едмонтон так далеко, далеко, ...бідна моя родинонька!... Що ж мені робити?...

Нараз у кімнаті рух — засвітилося світло — та сама біда напастила Гуменну і Журбу...

Згодом, все перейшло щасливо. Журба теплою, ніжною рукою обтерала піт і слюзи з мого лица.

— Пані моя дорогенька, пані моя кохана, — жкаліла мене, — які ж ви бліденькі! Як мені неприємно, що вам у моїй хаті таке трапилося. Це напевно той салямі Гуменної, бо моя каша свіженька була!

Я через слюзи всміхаюся до неї.

— А може то ваша запіканка від Великодня врятувала нас! — запевняю її. Лягаємо спати. Мені теєр і “котє” не страшно...

Сонце вже високо піднялося на небі й кидало золотисті проміння до кімнатки, коли я пробудилася, відсвіжена й весела. Обидві письменниці вже були на ногах і готували каву на сніданья. Заки я спала, Журба порозумілася телефоном з родиною Коровецьких, які запросили нас трьох на вечерю.

Поснідавши, ми вибираємося з Гуменною до міста. Заходимо до Української Книгарні, де купую кілька речей, головню з кераміки, щоб подарувати родині й приятелям вдома. Власник поясню мені, що завдяки професорові Мухину, який жив у Філадельфії, кераміку виробляють тут майже в кожному домі. Для себе він бере вироби тільки від чотирьох родин, а також розсилає їх до різних книгарень в Америці й Канаді.

Після обіду вибираємося у відвідини до красивого осідку Союзу Українок Америки. Ще звечора, з резиденції Митрополита, я зумовилася телефоном з пані Бурачинською про зустріч. Для цього я й приїхала до Філадельфії.

Нас вітають пані Олена Лотоцька, тоді місто-голова Союзу і пані Лідія Бурачинська, редакторка "Нашого Життя". З Бурачинською ми роками переписувалися в організаційних справах, а тут ось, нарешті, нам пощастило зустрітися особисто! Пані Лотоцьку я знаю з пресп. Говоримо шпиро й приязню про організаційні справи обох наших красивих Союзів: взаємовідносини між нами, про болючу потребу належних видань для старших і для молоді, про світові конгреси жінок та інше. Зустрічаємося з Ірною Пеленською, яка колись гостила в Едмонтоні, та познайомилася з інше двома-трьома урядницями. Всі сиві голови, всі вони мають довголітній досвід у жіночій організаційній праці, всіх турбус майбутність українського життя в Америці, як турбус воно й нас у Канаді. Оглянули ми їхній Музей, що знаходиться таки в домівці, бо в них постійний осідок красивої управи може бути тільки в Філадельфії: звіден вони розсилають великі розпорядження своєму членству.

Такі зустрічі між нашими Союзами бували і в минулому і, в міру можливості й потреби, будемо напевно зустрічатися в майбутньому.

Їдемо таксівою до родини Коровецьких. Чекаємо на Журбу. Дзвонить телефон.

— О, о! Я так і думав — це напевно Журба десь заблукалася! — сміється наш господар.

Пані Коровецька пояснює: — Галина Журба наша дорога приятелька, буває часто в нашому домі. Однак ніколи не дозволить, щоб чоловік по неї поїхав і привіз її сюди автот. Заневня нас, що приїде автобусом, та біда в тому, що всідає на перший автобус, що побачить і тоді їде, Господь зна куди. Бувало, з другого кінця міста телефонує, щоб чоловік поїхав і забрав її!

І дійсно — це була Журба, в звичайному клопоті! Пан Коровецький зразу вскочив до авто й за короткий час дорога гостя була з нами. За смачною вечерєю і з гарним товариством, години швидко пролетіли... Наближалася дев'ята година і господар готувався повезти нас з Гуменною на станцію.

Попрощалися ми мабуть востаннє з Галиною Журбою, бо не маю надії, що колись матиму нагоду поїхати знову до Філадельфії. Сідаємо до потягу і ідемо до Нью Йорку. Завтра раненько посіпіму до літака, щоб повіз мене назад — до Канади!

Прочитавши описи мого побуту в Докії Гуменної і Галини Журби, читачеві мабуть прийде на думку питання:

— І чому воно так, що в двох найбагатших, найбільш культурних країнах світу, Америки і Канади, де стільки свідомих українців, мусять дві наші письменниці жити в тих жалюгідних середовищах негрів і порторіканців?

Я нічого не маю проти негрів і порторіканців — їм теж належаться добрі життєві умови й людська гідність, але бачити між ними наших видатних жінок, — таки смикає трішки кожного з нас за совість!

Чи є на це порада? А чому ж немає! Є стільки порад, що й книжку написати б можна!...

Ось, наприклад: по моєму повороті, розповідаю кільком приятелькам про моє перебування в наших письменниць, а одна прямо закинула оправданим гнівом:

— Та це ж стыд і ганьба для нас! — нарікає голосно, чому ж то хтось не зробить щось, щоб їм допомогти?

Отут і відповідь на все: — Чому “хтось” не зробить “щось”?... А де той “хтось” що мав би зробити “щось”, ніхто не знає і — не дбає... Ото...

А може то аж “там” — там, де всім нам призначене місце вічності й спокою, ми побачимо й зрозуміємо причину того всього... Побачимо наших письменниць оновитих Божим світлом, на тому п'єдесталі, на який вони собі за життя заслужили. Це осяяння, яке я бачила на обличчі Журби, було напевно тільки малий проблеск Божого сяйва, який бачимо в моментах людської радості або надмірної любови: на обличчі молоді при шлюбі, в очах дитини у хвилі потіхи, — або й те сяйво, що опромінювало перших християн, які йшли на смерть “з піснею на устах і з тавром на лиці”...

Бо ж тут на землі, — ні багате банковеkonto, ні пишний дім, ні модний одяг, — не видає з себе божественного світла, ні захопленого одушевлення, ні щастя... хіба ж не так?

МОЯ ЩИРА ПОДЯКА

Д-рові О. Старчукові, який мимо надмірно великої навали праці, як голова славістичного факультету при Албертському Університеті, найшов час поробити мовну коректу й написати передмову;

Магістерові В. Ніньовському за мистецьке оформлення обкладинки;

мойому дорогому чоловікові, за його безмежну терпеливість і за великодушне рішення видати моє писання з наших скромних засобів, щоб ця моя “возуленька” мала змогу закувати українцям по всіх просторах Канади!

З М І С Т

1. ПОСЕРЕДНИК	1
2. СВІТЛО НА ХРЕСТІ	10
3. ЇЇ СИНКИ ВДОМА	19
4. РОЗДІЛ ІЗ ПОВІСТІ “АННИЧКА”	28
5. НОВІ ЧЕРТВИКИ	36
6. НАУЧКА	39
7. МАЛА МАМА МАЛАСЯ	45
8. У ДОКІ ГУМЕННОЇ	49
9. У ГАЛИНИ ЖУРБИ	63

